

086549190

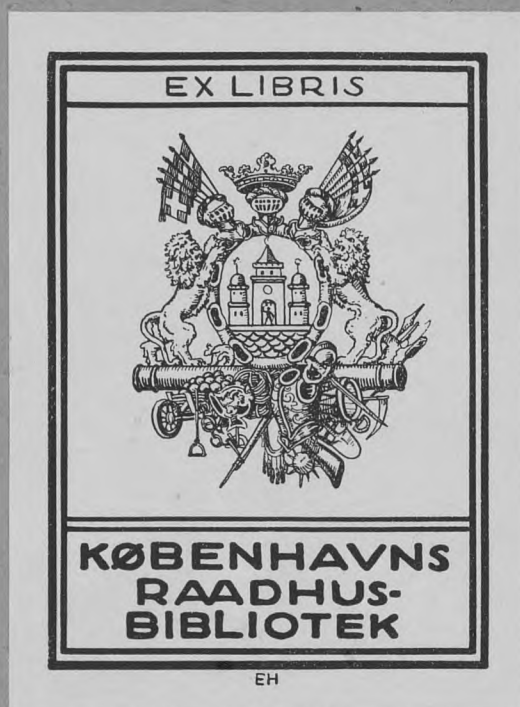

101 KØBENHAVNS
KOMMUNES
BIBLIOTEKER

st 09.402 KJ

Stadskonduktørembedets opgaver gennem tiderne

RHB

152
09. 10 20
Jy
11. 1

[Hjeløsen, Ove]

Stadskonduktørembedets
opgaver gennem tiderne.
1690 - 1916.

129/62

Indledende bemærkninger.

I "Tidsskrift for Opmålings- og Matrikulsvæsen" fremkom i 1903 en artikel betegnet "Historiske Bemærkninger vedrørende Københavns Skatte- og Matrikulsvæsen". Forfatteren af den, afdøde afdelingschef, landinspektør Boock, gjorde her i store træk rede for væsentlige dele af stadskonduktørembedets historie, og visse forhold beskrev han meget detaljeret.

Boocks arbejde har været et udmærket grundlag for mit forsøg på at komme tilbunds i det righoldige kildemateriale, for derved nærmere at uddybe de vigtigste forhold i embedets udvikling; min redegørelse kan dog kun betragtes som en amatørers forsøg i så henseende.

En væsentlig del er allerede offentliggjort dels i Københavns første kommunalkalender af 1931 og dels i embedets jubilæumsskrift af 1940, samt i forordet til vor Nivellementsfortegnelse af 1945.

I modsætning til disse offentliggørelser er den her foreliggende stærkt detaljerede redegørelse ikke fremkommet ved nogen ydre foranledning, og den er ikke, som de tidligere, udformet med offentliggørelse for øje, men kun for et mere internt forum, først og fremmest for eventuelt interesserede blandt embedets personale nu og i fremtiden, og den foreligger derfor kun som duplikat i ret få eksemplarer.

Når jeg er stoppet op ved min egen ansættelse skyldes dette ganske enkelt, at jeg kun har været interesseret i forholdene forud for min egen tid.

November 1961.

Ove Kjeldsen.

Københavns kommunalbestyrelse fejrede 250-års dagen for stadsconductørembedets oprettelse ved den 6. oktober 1940 at udgive et jubilæumsskrift indeholdende en kopi af Geddes kvarterkort over København 1757 og en kort redegørelse for forhistorien til embedets oprettelse og for kortenes tilblivelse. Desuden var der foretaget en let gennemgang af embedets virke indtil 1757.

Man fik imidlertid ikke dengang lejlighed til at komme nærmere ind på embedets videre udvikling og til at se, hvorledes der efterhånden blev pålagt det en mængde forskelligartede og betydningsfulde opgaver i samfundets interesse. Dette skal der derfor nu i store træk gøres nærmere rede for.

---oOo---

Stadsconductørembedet blev - som nærmere omhandlet i jubilæumsskriftet - først og fremmest oprettet med det formål for øje at holde orden på beskatningsgrundlaget: den under 15. februar 1690 af kongen approberede Grundtakst, og dermed også holde rede på de enkelte grundes rette størrelse, hvorved der efterhånden opstod en Ejendomsmatrikel.

Dette at å jour holdelsen af beskatningsgrundlaget påhvilede stadsconductøren medførte ret hurtigt - det næppe ret kendte - at også påligningen og oppebørselen af de københavnske borgeres skatter, samt regnskaberne over disse, kom til at påhvile stadsconductøren, i de påfølgende ca. 175 år.

Man må i denne forbindelse gøre sig klart, at i ældre tider, ja helt til henimod dette århundredes begyndelse, var ejendomsskatterne for Københavns vedkommende i økonomisk henseende af langt større betydning end alle andre skatter og afgifter tilsammen.

Når der nu i store træk skal gives et samlet billede af stadsconductørembedets omfattende virke gennem tiderne, kommer man vanskeligt udenom, at måtte gå helt tilbage til den første stadsconductørs - Mangors - tid.

Ser vi da først på Mangors instruks af 30. januar 1694,¹⁾ da hedder det i § 1: "Han skal have flittig Indseende med, at Gaderne blive indrettede i deres beskikkede Linier --- og maa Ingen lade opsætte Bygning, Muur eller Plankewerk ud til Gaden, førend de have ladet fordre ham hen paa Stedet, Linierne at anvise og derpaa erlanget

hans Attest, at samme Linier ere tilbørlige anlagde og indrette-
de."

Ifølge § 2 skal han give nøje agt på, at der ved ændrin-
ger af byggepladser "intet imod Grundtaksten foretages eller hand-
les, men at enhver beholder sit rette Alnemaal og beskikkede Deel
af Taxten, saa at ingen Confussion i samme Grundtaxt ved nogen
particulair Forandring foraarsages."

Stadskonduktøren skulle derfor ifølge instruksens § 3
"--- ved alle Grundes og Eiendommers Forretninger være tilstæde og
optage Pladsens rette Alnemaal i Vide og Brede, som de Vedkommende
af ham skal tage beskreven, og udi Dokumenterne Ord fra Ord lade
indføre." Stadskonduktørens beskrivelse udgjorde grundens Målebrev.

At stadskonduktøren ifølge instruksen tillige skulle bi-
stå vandkommissionen "med Afridsninger at gjøre og Watterpas (ni-
vellerings) at tage", forekommer en del mere naturligt end, at han
også skulle bistå brandkommissionen "Slangernes og Sprøiternes
Storlighed, Længde og Brede i et Inventarium at forfatte". Man må
imidlertid i denne forbindelse erindre sig, at stadsbygmesteren og
stadskonduktøren dengang var stadens eneste målekyndige teknikere.

Udover de anførte opgaver blev det et meget betydeligt
arbejde, at stadskonduktøren også ifølge instruksen "skal udi den
af Kongen forordnede Commission over Indqvarteringen gjøre al for-
nøden Tieneste med Mandtaller og Biletter at forfatte, item med
Bog og anden Rigtighed at holde over de Pladse, som Frihed for
Indqvartering er forundt."

Hvori denne bistand nærmere bestod ses bedst ved citering
af en senere skrivelse af 22. december 1741 fra indkvarteringskom-
missionen ²⁾ i anledning af, at Kongen havde forlangt en del oplys-
ninger om indkvarteringsvæsenet. Det hedder heri bl.a.

"Alle Stadens Indvaanere, som blive paalagt at betale
Indqvarterings penge, ere udi 4 Etater eller Jurisdictioner indde-
lede--- Over enhver af disse Etater bliver å parte Mandtæller fra
Commissionen ved hver inddeeling udfærdigede med et hvert Huuses
Nummer, Grundtaxt og hvor meget enhver tilkommer at betale propor-
tionaliter efter Grundtaxten, disse Mandtaller (som udfærdigedes
af stadskonduktøren) bliver til de beskikkede Billet Skrivere hen-
sendt----- ved Byens Jurisdiction, som den største og vidtløftigste
deel af Staden, er Oldemanden altid bleven anviist og anbefalet
ved hans underhavende 24 Rodemestre (et dengang borgerligt ombud) at
lade Biletterne for Borgerskabet forfærdige--- Og som de ved Ind-
qvarteringen beskikkede 24 Rodemestre bestaar gemenligen af ringe og

fattige Handværks folk--- og fordi de fleste iblandt dennem ere uden ikkun lidt kyndige i Skriven og Regning, saa har det ey været muligt at bringe dem til at efterkomme de fra Commissionen udstæde ordres om Biletternes forfærdigelse for Borgerskabet, eller noget behørig regnskab og rigtighed derover at holde, hvorudover Stads Conducteuren har maat paatage sig aldt dette arbeide for dennem at forrette og hertil Lønne og Leye saa mange Skrivere, som Biletterne betids ved hver Inddeeling kunne forfærdiges: thi Stads Conducteuren har for hans egen deel nok ved Commissionen at tage vare med Udregninger og repartitions (=lignings) Mandtællernes udfærdigelse til alle Jurisdictionerne, saa og med alle Biletternes Conferering og Stempling, samt med anden derved forefaldende Expeditioner og herover Protokoll og Copiebøger at holde---".

Af redegørelsen fremgår det tillige, at foruden selve oppebørselen så påhvilede også regnskaberne for pengene og deres anvendelse stadskonduktøren.

Det samme var i øvrigt tilfældet med andre afgifter, således hedder det bl.a. i kgl. rescript af 14. februar 1702 til de kgl. debuterede ved finanserne (lidt knudret):³⁾ "--- at I paa behørige Stæder strax dend anordning giøre, forskrefne Penge^{x)} vorder qvartalviis til Stadens conducteur Elovius Mangor, som vi aller naadigst haver betroet alle dette renholdelsis verk^{xx)} tilkommende midlers annammelse og dezem casse at holde, imod behørig qvittering leveret".

Af et andet rescript af 14. marts 1702 til politimesteren Claus Rask⁴⁾ fremgår det dels, at også lygte- og sprøjteskatten skulle indbetales til Mangor af rodemestrene, idet Mangor også her var regnskabsfører og kasserer, men det ses tillige, at man også dengang fandt det rettest at lade regnskabsførende kassebetjente underkaste eftersyn. Det hedder nemlig i rescriptet "---Og som vi allernaadigst haver befalet --- at tilholde Rodemestrene, samme penge (løgte- og sprøite-skatspengene) at indkræve og dennem til Stadsconducteur Elovius Mangor (som cassen over dette verks penge er betroet) levere--- saa er det voris (vilje), at du god indseende haver med bemeldte Elovio Mangor, at pengene ikke til u-nytte vorder anvendt---"

x) portpengene xx) gadernes renholdelse

Med hensyn til embedets tekniske bistandsydelser skal det nævnes, at stadskonduktøren og stadsbygmesteren i henhold til kgl. rescript af 5. august 1726 til "Politi- og Commercecollegiet" ⁵⁾ skulle "reglere et waterpas for Stadens Broelægning og samme lade publicere til Efterretning for Indvaanerne, naar de nogen Broelægning vil foretage."

Sagen var, at broelægningen i de tider ikke var en kommunal, men en ren privat opgave, der påhvilede den enkelte grundejer. Det kunne derfor ofte knibe, at få det hele til at passe sammen, så gaderne blev jævne, og ikke mindst vigtigt var det, at rendestenene fik frit løb, så vandet ikke opstemmedes og fyldte kældrene. ⁶⁾ Rendestenene skulle dengang ikke alene bortføre regnvandet, men også spildevandet fra de tilstødende ejendomme. (Man fandt det i øvrigt nødvendigt ved plakat af 8. maj 1788 at forbyde tømning af latrinspande i rendestenene)^{x)}. Det var derfor stærkt påkrævet, at der udførtes et nivellement og fastlagdes visse højder, der skulle overholdes. (Waterpas), så vandet kunne få frit løb.

Et par senere af stadskonduktøren udførte waterpas fra 1742 og 1771-72 findes opbevaret i stadsarkivet.

Om stadskonduktør Søren Balles betydelige opmålingsarbejder til brug ved byens genopbygning efter den store brand i 1728, og om sønnens P.M. Balles deltagelse i udfærdigelsen af den såkaldte "Generale Opmåling"'s 12 store "Kvarterbøger", samt om den nye grundtaxtmatrikel af 1756 og om "Geddes Kort", er der berettet i vort jubilæumsskrift fra 1940.

Inden vi herefter går videre, bør det imidlertid bemærkes, at de oprindelige matrikelnumre fra 1689 blev ændrede i forbindelse med udfærdigelsen af den nævnte nye grundtaxtmatrikel af 1756, og at der som følge heraf blev oprettet et nyt panteregister i 1759. ⁷⁾ Endvidere skal det nævnes, at P.M. Balle fra 1754 og til sin død i 1765, foruden at være stadskonduktør, tillige var "Landmaalingsconducteur", ⁸⁾ og leder af statens matrikelarkiv under rentekammeret.

Efter P.M. Balles død i august 1765 blev hans fuldmægtig C.F. Hørberg konstitueret som stadskonduktør, dog paa Balles enkes

^{x)} Den første underjordiske kloak udførtes i 1860 (ifølge Kraks: København fra Absalon til i dag).

til- og ansvar.

Til Balles to embeder indkom der ikke mindre end 17 ansøgninger, ⁹⁾ deriblandt fra så kendte personligheder som landmåler ved det geografiske selskab, den senere professor, Thomas Bugge, professor Peter Horrebou og kaptajn overkonduktør Chr. Gedde (fremstilleren af "Geddes Kort").

Thomas Bugge ville gerne have landmaalingskonduktørembedet, dersom embederne skulle blive delt.

Selv om det ligger noget udenfor rammerne, skal dog citeres nogle punkter i rentekammerets indstilling til Kongens geheimesekretær, geheimeråd Thott, om stillingernes besættelse, ⁹⁾ idet motiveeringen virker noget ejendommelig.

"Til en her ved Kammeret ledigbleven Landmaalings Conducteur Tjeneste har man betænkt at foreslaa Capitajn Basballe, som har været ved Landmaalingen--- hvor hans Tjeneste ligestraks ophører, men efter hvad han hidtil haver nydt og i Pension lige med andre forventer, var han ikke nok tjent med dette Embede, med mindre tillige fulgte Conducteur Tjeneste her i Staden, ligesom den afdøde Balle bægge Dele forestod.

Det kunde vel udi en og anden Betragtning holdes for tjenligt, at disse Embeder blev forsynet med hver sin Betjent; men som Capitajn Basballe er en bekjendt duelig Mand, og Hensigten med hans Befordring til begge Embeder er for aldeles at spare Hans Majestæts Casse den Pension, hvor med han ellers maatte aflægges, saa overlader jeg tjenstskyldigst til Eders Ekselence, om han ikke til Stadsconducteur maatte bringes i Forslag."

Resultatet blev imidlertid, at Basballe den 11. oktober 1765 blev udnævnt til stadskonduktør, medens Thomas Bugge blev landmaalingskonduktør ⁸⁾.

Af fornævnte kancellisag -"Danske Cancellie" sjællandske aabne Breve 1765, 11/10 Nr. 525 - fremgår tillige, at man har nægtet at udlevere Basballes bestalling, førend han havde stillet en forlangt kaution "for Indqvarterings Pengenes Oppebørsel".

Dette erklærede Basballe imidlertid i en skrivelse af 2. december 1765 til indqvarteringskommissionen ¹⁰⁾ at han ikke for tiden saa sig istand til, og han anmodede derfor om at blive fritaget både for kautionen og for oppebørselen, for hvilken der ikke var tillagt embedet noget vederlag.

Langt hurtigere, end man nu om dage er vant til i en sådan sag, nemlig kun 2 dage efter - den 4. december - meddelte kommissio-

nen Basballe, at man nu havde foranstaltet "at Rodemesterne, der indkræve alle Pengene, levere samme efter haanden i Banqven, hvor Commissionen haver taget folium, at Rodemesterne levere Banqvens Qviteringer i Penges Sted til Stads Conducteuren", hvorefter kravet om kaution bortfaldt. 11)

Det var dog kun for oppebørselen af indkvarteringspengene at stadskonduktøren blev fritaget, de øvrige hidtidige hverv i denne henseende blev bibeholdt og senere endog udvidede.

I 1769 blev den tekniske del af embedsområdet påny en del udvidet, 12) idet stadskonduktøren og stadsbygmesteren skulle have "Ober Inspectionen med Vandledning og Broelægningen her i Staden, for saa vidt samme ikke besørger af den allernaadigst beskikkede Commission til trottoirs Anlæg." x)

Ingen måtte herefter "foretage sig nogen Gades eller Rendestens eller Fortougs Omlægning uden foregaaende Anvisning, Nivellering og Afvisning af Stads Bygmesteren og Stads conducteuren, som og derefter skulle paase, at Arbejdet blev forsvarlig forferdiget, saaledes som af dem anvist er ---".

Stadskonduktør Basballe udførte i denne forbindelse i 1771-1772 et nivellement over "Vandfaldet", som findes i en - i stadsarkivet opbevaret - ca. 125 sider stor protokol, hvori falde- ne i rendestenene er angivet strækning for strækning med en nøjagtighed af indtil 1/12 tomme.

I 1775 blev også oppebørselstjenesten udvidet, idet det blev pålagt stadskonduktøren at være regnskabsfører for "Grundskatten til de Fattige" - der blev lignet på grundtaxten - samt fra rodemestrene at modtage de indkomne beløb. 13)

Samme år blev det pålagt stadskonduktøren som en embeds- pligt at udfærdige indkvarteringsbilletterne. 14)

Som det tidligere er berørt, måtte datidens grundejere selv hver for sig bekoste og vedligeholde brolægningen udfor deres grunde. Dette forhold blev imidlertid ved kgl. forordning af 20. august 1777 15) bragt til ophør. Brolægningen blev nemlig, samti- dig med at der indførtes en ny brolægningsmetode (Marmillods),

x) om denne kommission og den senere nævnte brolægningskommission, samt om brolægningens videre udvikling, henvises til det i 1931 af stadsingeniørens direktorat - ved ingeniør Harald Borregaard - udgivne hefte om nævnte direktorats tilblivelse og udvikling.

gjort til en kommunal opgave under ledelse af en særlig brolægningsspektør og under overtilsyn af en brolægningsskommission.

Den samlede årlige udgift ved omlægning og reparation af byens brolægning skulle fremtidig fordeles på samtlige grundejere i forhold til det antal kvadratfavne, der lå udfor deres ejendomme indtil gadens midtlinie.

Opmålingerne og beregningerne af den enkelte grunds andel i "Broelægningsskatten" skulle her for en gangs skyld ikke foretages af stadskonduktøren, men af brolægningsspektøren. Stadskonduktørens opgave i denne forbindelse indskrænkede sig til, at han skulle være tilstede og stå til rådighed for brolægningsskommissionen, når den måtte ønske at lade de færdiganlagte gader og de i den forbindelse udførte nivellementer efterprøve. -

Embedets opmålingsmæssige forpligtelser blev 6. oktober 1779 ¹⁶⁾ og ¹⁴⁾ udvidet til at omfatte alle opmålinger, der måtte forefalde på stadens grunde, herunder også til brug ved udstedelse af fæstebreve udenfor portene, et arbejde der hidtil var blevet udført af stadens kæmnere.

I en skrivelse af 25. august 1779 ¹⁴⁾ oplyser Basballe bl.a., at "det forlængst har været mig allernaadigst tilladt, at lade Tienesten ved en Fuldmægtig forrette, i sær betragtning af et i Kongens Tieneste forhen paadrægen vaklende Helbred". Han døde dog først 8. januar 1790.

---o0o---

Allerede 14 dage efter Basballes død blev professor J.H. Rawert den 22. januar 1790 kongelig beskikket som stadskonduktør.

Rawerts embedstid blev meget bevæget, idet der i denne periode - 1790-1823 - indtraf en række både for riget og for hovedstaden yderst ulykkelige katastrofer.

Først brændte Christiansborg Slot den 26. februar 1794, og dernæst udbrød Københavns anden store ildebrand den 5. juli 1795. Den varede i 3 døgn, og 909 ejendomme blev helt og 74 delvis ødelagte, heriblandt Nicolai Kirke og rådhuset på Nytorv ¹⁸⁾. I alt gik ca. 1/3 af staden op i luer.

Derefter kom slaget på Reden 2. april 1801, og seks år efter byens bombardement, der påbegyndtes 2. september 1807 og varede godt og vel 3 nætter. 346 ejendomme blev herved helt og 148 delvis

ødelagte, heriblandt Frue Kirke og Universitetet. 19)

I 1813 kom så statsbankerotten og i 1814 Kielerfreden med afståelsen af Norge.

Det blev således under sjældent ulykkelige og vanskelige forhold Rawert kom til at virke, og under forhold der medførte, at ekstraordinært store og betydningsfulde opgaver blev pålagt embedet. Særligt den store brand medførte meget omfattende og stærkt forcerede arbejder.

Om selve branden, og hvad deraf fulgte, har Rawert selv gjort meget detailleret rede i sin i året 1800 udgivne bog:

"Udførlig Beretning om den Plan, der blev lagt og udført i Anledning af den store Ildebrand i Kiøbenhavn 1795, efter hvilken den afbrændte Deel af Staden mere regulær, beqvem og brandsikker kunde opbygges."

Fra denne beretning hidrører de følgende oplysninger.

Kort efter branden blev det pålagt stadsbygmesteren professor Meyn og stadskonduktør professor Rawert snarest gørligt at fremsætte et forslag og en plan til et forbedret anlæg af de afbrændte dele af staden. Stadsbygmesteren tog sig herefter af, hvad der angik det bygningsmæssige, medens stadskonduktøren planlagde, hvad der angik grundene og gadernes anlæg.

Den 17. juni 1795 fremsendte de to professorer i fuld enighed en fyldig og detailleret plan for genopbygningen. I en fælles fremsendelsesskrivelse anfører de om forslagene bl.a.: "Der lader sig tænke flere, vel også bedre, men i denne Skynding, vidste vi ikke at udkaste dem anderledes". Efter ordet "Skynding" har Rawert i sin bog anført en stjerne, der henviser til en sålydende fodnote: "Efter 2 Gange 24 Timer blev dette Udkast affordret."

Det var således et yderst forceret arbejde, og det virker imponerende, at det virkelig var lykkedes at udføre det så godt, at såvel hovedprincipperne som en meget væsentlig del af de mange detaljer kunne stå sig overfor de af Rentekammeret og Collegiet foranstaltede nærmere undersøgelser.

Det må dog bemærkes, at Rentekammeret straks i et Pro Memoria af 24. juni gjorde gældende, og senere fastholdt, at en del af gadeplanerne af økonomiske grunde var for vidtgående, og at kammeret derfor foreslog adskillige besparerede ændringer. Kammeret udtalte, at det havde "lagt den Sætning til Grund, at ikke Bygningernes Skiønhed, men allene deres Betryggelse imod Ildsvaa-

de, ved Gade-Liniernes Anlæg, der komme under Betragtning." Det synes som om Rawert i for høj grad har forsøgt at benytte lejligheden til at forskønne gadebillederne og forbedre trafikforholdene.

Rawerts forslag gik i hovedtrækkene ud på at udrette visse krogede gader, at udvide gadebredderne og at nedlægge en del af de hidtil bestående mindre og smalle gader, altsammen for at skaffe mere luft mellem de nye bygninger og dermed formindske brandfaren.

Han foreslog tillige helt at nedlægge karréen mellem Færgestrædet og Højbrostrædet, hvorved man ville få en plads - nuværende Højbroplads - der kunne danne et bolværk mod kommende brandes udbredelse. Udfra samme betragtninger frarådede han at genopføre rådhuset på Nytorv, hvorved man ville opnå en stor samlet plads bestående af Ny- og Gammeltorv.

Rawert foreslog desuden, at en del meget små grunde burde bortfalde, og en del meget uheldigt udformede burde forbedres.

Med hensyn til de nye bebyggelser, for hvilke professor Meyn havde foreslået gennemgribende fordringer med hensyn til brandsikkerheden, hedder det bl.a. at der ikke burde bygges "saa unødværlig i Højden, som hidtil er sket--- deres store Højde overstiger vore Sprøiters Virkekreds" Han foreslog derfor, at fremtidige bygninger ikke måtte være højere end 3 etager + kælder. Af andre betydningsfulde krav skal enkelte af de vigtigste nævnes.

Alle bygninger skulle fremtidig opføres af forsvarlige grundmure til alle sider, og alle skorstensankre skulle være af jern, i stedet for som oftest hidtil af træ, tillige skulle øverste loft belægges med mursten på fladen. Endvidere foresloges indførelse af brandkammer og af 2 trapper i nye huse.

Hertil føjede Rentekammeret i et Pro Memoria af 24. Juni 1795 bl.a., at alle spidse gadehjørner skulle have en 5 alen bred hjørneafskæring, at huse i 18 alen brede gader ikke måtte være over 18 alen høje, foruden taget. I bredere gader måtte de være indtil 24 alen til overkant af bjælke eller gesims. Rentekammeret foreslog endvidere, at der skulle indrettes gennemkørsel, eller i det mindste gennemgang mellem gade og gård.

Allerede 26. juni forelå en kgl. resolution, hvori tiltrådtes alt, hvad Rentekammeret var enig med de to professorer i, og det bestemtes, at genopbygningen snarest skulle påbegyndes, hvor dette var tilfældet. Der ønskedes imidlertid oplysning om bekostningernes størrelse med hensyn til gadeplanerne, særligt såfremt karréen mellem Højbroe- og Færgestrædet blev nedlagt.

Magistraten gav straks stadskonduktøren ordre til nærmere at oplyse, hvad der efter den kgl. resolution omgående kunne sættes igang, og allerede 1. juli gjorde Rawert yderst detailleret rede for dette gade for gade.

Han sluttede i øvrigt med at udtale: "For at forskaffe Byggepladser til dem, som ved disse forandringer mistede deres Grunde, var det at ønske, at en Deel af Rosenborg Hauge mod Gottersgaden dertil maatte anvises". Helt således gik det nu ikke; men Rawert gav sikkert herved stødet til, at Kongen ved resolution af 11. september 1795 skænkede staden det 69 alen brede og ca. 57000 $\frac{1}{2}$ alen store areal af Rosenborg have, hvorpå Kronprinsesse-gade og dens husrække er beliggende.

Under 4. juli 1795 udstedte magistraten en "Placat, angaaende de Regler, som ved Bygningers Opførelse her i Staden for Eftertiden blive at iagttage". Dette "byggningsreglement" indeholdt i noget uddybet form de krav professor Meyn havde foreslået og Rentekammeret, som foran nævnt, havde suppleret.

I Kongens tiltrædelsesresolution af 26. juni var det henstillet, at magistraten nedsatte en særlig kommission til nærmere at undersøge, hvorledes de nødvendige ændringer af gader og grunde mest hensigtsmæssigt kunne foretages, samt hvorledes erstatninger burde fastsættes.

I denne kommission, der benævntes "Reguleringskommissionen" fik både stadsbygmesteren og stadskonduktøren sæde. Kommissionsarbejdet, der påbegyndtes den 4. juli, kom til at give stadskonduktøren et meget betydeligt arbejde. Man gennemgik nemlig ejendom for ejendom i den afbrændte del og fastsatte hvilke grunde, der skulle afgive areal til gade, og Rawert måtte så beregne såvel størrelsen af de afgivne arealer som erstatningerne herfor. Disse blev efter særlige regler beregnet i forhold til grundtaxten.

Under kommissionsarbejdet indstillede Meyn og Rawert, der tidligere var gået ind for gadeudvidelser til 18-20 alen, at man gik ned til 15-16 alen, idet tomternes dybde sjældent tillod mere. Ved gennemgangen af de enkelte forhold lod man endog visse steder den hidtidige gadebredde på 12-13 alen passere.

Efter at det af reguleringskommissionen udarbejdede detaljerede forslag var tilstillet Det Danske Cancellie, faldt Kongens resolution den 14. august. Af denne fremgik, hvad der straks kunne godkendes, og hvad man først ønskede yderligere op-

lysninger om.

Vedrørende adskillige gader ønskedes oplyst deres nuværende længde og bredde, hvormange tilgrænsende grunde der fandtes, størrelsen af disse, samt ejernes navne og næringsveje. Yderligere hvad hver af en række gaders nedlæggelse ville medføre af erstatning, samt hvad kommissionens forslag på enhver af grundene kan anslås til "hvilket alt skal forelægges Os paa Onsdag, til endelig Resolutions Tagelse".

Ved ordet Onsdag har Rawert i sin bog anført en stjerne, der henviser til en sålydende fodnote: "Heraf og af det Følgende vil man nogenledes kunne dømme om, hvad Arbejde der i den Tid forefaldt ved Kontoiret, da det meste var af den Natur, at ingen uden Stadskonduktøren kunde svare der paa." Det stadig forcerede tempo berører han ikke, men det fremgår jo også tilstrækkelig tydeligt af det foranstående.

Rawert måtte jo nu omgående fremskaffe alle de af Kongen ønskede oplysninger og beregninger, og det blev naturligvis også ham, der derefter måtte afsætte de nye gadelinier og de nye grunde og udfærdige de nye målebrev, Han har unægtelig haft nok om ørene.

Det næste der skete var, at Kongen den 27. november 1795 nedsatte en kommission til undersøgelse af, hvorledes man kunne tilvejebringe de beløb, der ville medgå til erstatninger til de grundejere, der måtte afgive areal til gadernes udvidelse, samt det beløb brandvæsenets forbedring ville koste. Man regnede med, at erstatningsbeløbene ville udgøre ca. 300.000 Rigsdaler, og at brandvæsenets forbedring ville koste ca. 30.000 Rigsdaler.

Erstatningerne skulle ifølge fornævnte resolution ydes i form af 4 % obligationer udstedt af magistraten med Kongens garanti for såvel kapital som renter. Renterne udbetaltes forskudsvis af Kongens kasse, indtil det var afgjort, hvorledes kapital og renter skulle fremskaffes.

I mellemtiden nedsatte magistraten 5. februar 1796 en "Afregningskommission" bestående af de samme som den tidligere Reguleringskommission - altså også Meyn og Rawert - og dennes opgave var at opkalde og oplyse hver grundejer om de fremtidige forhold og om den dem tilkommende erstatning, samt, efter at grundejerne havde præsteret visse attester, og eventuelt efter visse forhandlinger erklæret sig tilfredse, at tildele dem et afregningsbevis. Mod aflevering af dette i en dertil nedsat anden kommission udbetaltes beløbene af denne mod behørig kvittering.

Efter overvejelser i den fornævnte kommission af 27. no-

vember 1795 om erstatningernes tilvejebringelse, foreslog den, at der udnævntes en særlig "Kommission for de Fonds, som ere henlagde til at afbetale de til Gadernes Udvidelse afkiøbte Grunde".

En sådan kommission blev da udnævnt af Kongen under 20. april 1796.

Af de bemyndigelser denne kommission fik for at fremskaffe de nødvendige pengemidler skal her særlig nævnes, at den fik ret til at bortsælge eller bortforpagte stadens samtlige grunde og jorder udenfor portene.

Indtil kommissionen atter ophævedes den 31. maj 1814, fik den bortsolgt ca. 480 ha.

De pågældende grunde er senere betegnet som "Røde Grunde" og de pålagte servitutter som "Røde Servitutter". Benævnelsen hidrører antageligt fra, at stadskonduktøren på et af sine oversigtskort havde farvelagt disse grunde med rødt, for straks at kunne se, om et areal var underkastet de særlige servitutter, som ved skødeudstedelsen var pålagt de af kommissionen bortsolgte grunde.

Disse "Røde Servitutter", der er nogenlunde enslydende, går bl.a. ud på, at bebyggelse eller ændring af denne kræver magistratens tilladelse, samt at der ikke på grunden må indrettes noget, "som enten for det almindelige eller de tilstødende beboere ikke kan tillades."

I vort direktorat forefindes 5 "Skødeprotokoller" indeholdende afskrift af skøderne - med de pålagte servitutter - over de "Røde Grunde".

Salget af disse grunde foregik på følgende særegne betingelser. Ved skødeudstedelsen betaltes for den del af grunden, der var indtaget til byggeplads og gårdsrum 12 skilling pr. \square /alen, og for den øvrige del, indtil $\frac{1}{2}$ tønne land, 6 skilling, og for resten 4 skilling pr. \square /alen. Men i skødet bestemtes, at dersom det til byggeplads og gårdsrum anvendte areal senere blev udvidet, da skulde der til den tid yderligere, een gang for alle, betales differencen mellem de 4 eller 6 skilling, der oprindeligt var betalt, og de 12 skilling pr. \square /alen, som var ansat for byggeplads og gårdsrum.

Opkrævningen af denne restkøbesum ved udvidelse af byggeplads og gårdsrum foregår den dag i dag, og det er stadskonduktøren, der holder kontrol med de ca. 140 ejendomme, hvis areal endnu ikke er fuldt indtaget til byggeplads og gårdsrum. Stadskonduktøren holder ligeledes rede på, hvilke af de nu eksisterende grunde, der

er belagt med "den Røde Servitut", det drejer sig om ca. 3700.

Til brug ved de oprindelige købesummers beregning havde stadsconductøren ved hvert grundsalg, inden skødeudstedelsen, måttet udfærdige målebrev over det solgte med opgivelse af arealstørrelsen af byggeplads og gårdsrum.

Den sidst omhandlede kommission fandt det hurtigt nødvendigt at få fremskaffet kort over stadens ejendomme udenfor voldene, og den anmodede derfor Rawert om at udfærdige et sådant og udbad sig et overslag over bekostningen.

I sit svar gjorde Rawert opmærksom på - det først ca. 100 år senere gennemførte - at det ville være rigtigst, at man på passende steder lod anbringe grænse- og mærkesten i jorden, således at man i fremtiden kunne have tilstrækkelig mange faste punkter at gå ud fra ved opmålinger og grundafsætninger, idet manglen af sådanne faste punkter ofte havde voldt vanskeligheder ved grænsestridigheder.

Kommissionen synes imidlertid ikke at have skænket dette særlig interesse, for den syntes det åbenbart mest afgørende at få kortet udfærdiget hurtigt, og den fandt iøvrigt Rawerts fordring 1200 Rigsdaler for høj.

Kort efter modtagelsen af Rawerts udtalelse og tilbud meddelte man ham den 17. oktober 1796, at kyndige og erfarne mænd^{x)} havde tilbudt sig for halvdelen og havde lovet at få kortene færdige inden årets udgang, hvorfor disse havde fået opmålingen overdraget. Rawert fik samtidig af magistraten pålagt tjenstligt at verificere arbejdet.

Kortene blev imidlertid først færdige i august 1797, og efter nogle foretagne eftermålinger erklærede Rawert, at kortene havde den nøjagtighed, som de ifølge opmålingsmetoden og for den opnåede betaling kunne have. I sin bog kritiserer han i øvrigt den anvendte metode som utilstrækkelig til fremstilling af fuldt nøjagtige kort.

I forbindelse med brandvæsenets forbedring foranledigede Rawert i 1798, at det blev pålagt Vandinspektionen at lade de bestående vandledninger - trærender -, hvis beliggenhed ikke var kortlagt, indmåle, derved at Vandmestrene overalt, hvor der

x) 2 af garnisonens officerer kaptajn Lønborg og løjtnant Oppen²⁰⁾.

gravedes for at finde dem - hvilket særligt skete ved alle de afbrændte ejendomme - skulle tage mål fra et punkt i vandrenden til nærmeste hushjørne. Man kunne derved efterhånden opnå at indlægge renderne på et kort. Det fremkomne materiale skulle derfor afleveres til Rawert.

Selv om man, til stor fortrydelse for Rawert, ikke havde ladet ham udfærdige de foran omtalte kort over de udenbys grunde, så fik han dog overdraget udfærdigelsen af de såkaldte Brandkort over selve staden indenfor voldene. Disse skulle i brandtilfælde kunne give yderst detaljerede vejledende oplysninger.

Rawert havde i forvejen gjort rede for, at de kort, der blev udfærdiget i forbindelse med grundtaxtmatriklen af 1756 - Sigbrandts kort og Geddes kvarterkort - ikke var anvendelige til det ønskede formål.

Brandkortene skulle ikke alene vise, hvorledes hver enkelt grund var bebygget; men også om bygningerne var af grundmur eller bindingsværk, hvormange etager de var høje, om der fandtes gennemkørsel eller blot gennemgang fra gade til gård, hvor trapperne var beliggende, hvor der fandtes vand, og om det var gennem brønd, post eller pumpe. Også bygningernes benyttelse skulle angives (beboelse, pakhus, brændevinsbrænderi o.s.v.).

Alle disse mange forhold blev angivet ved ikke mindre end 48 forskellige signaturer, som i øvrigt findes anført i Rawerts ildebrandsbog^{x)}.

Selv om Rawert antog nogle af garnisonens officerer til hjælp, blev dette detaljerede kortværk dog aldrig helt fuldført.

I stadsarkivets kortsamling findes dog Brændkort - i øvrigt i sørgelig forfatning - over langt den største del af byen.

Når ikke det hele nåedes, er forklaringen sikkert den, at der blev pålagt Rawert lovlig mange omfattende hasteopgaver i for hurtigt tempo.

Ved kgl. forordning af 1. oktober 1802²¹⁾ indførtes således en årlig afgift til staten af besiddelse, nytte og brug af fast ejendom - bygningsafgift - og de hastende meget

^{x)} Hermed afsluttes udplukkene af Rawerts 190 sider store "Ildebrandsbog".

omfattende opmålings- og beregningsarbejder, dette medførte, blev naturligt nok pålagt Rawert.

Grundlaget for afgiften var arealet af lejlighederne i samtlige etager. For hver \square /alen forhus skulle årlig svares $1\frac{1}{2}$ skilling og for side- og baghus 1 skilling. Lejligheder under 64 \square /alen var dog undtagne, og det samme gjaldt kongelige og offentlige bygninger, medmindre der fandtes lejligheder for embedsmænd, betjente o.l., af hvilke der da skulle svares afgift. Lejligheder, der havde stået ledige i et halvt år, blev fritaget for afgift.

Rawert antog til dette arbejde til at begynde med 16 assistenter, men antallet forøgedes efterhånden til 32.

I særlige protokoller, som findes i stadsarkivet, skulle enhver grunds figur og dens bygninger indføres, og det afgiftspligtige areal samt pengebeløbet anføres, og alt skulle til stadighed holdes á jour.

Som følge af det sidste blev det ved rådstue-plakat af 14. oktober 1803²²⁾ bl.a. pålagt enhver, der opførte nye eller ændrede bestående bygninger, ufortøvet at melde dette til stadskonduktøren.

Det store arbejde med opmålingerne og beregninger af bygningsafgiften nåede først til endelig afslutning i 1806.

Stadskonduktørens direktorat har ment det af en vis historisk interesse på grundlag af disse bygningsmålinger, at få den da eksisterende bebyggelse indlagt på et moderne kort i 1/2000, efter at de matrikulære forhold først var tilbageført til samme tidspunkt ved hjælp af målebrevene. Efter et meget omfattende arbejde fuldførtes et sådant kort i 1955, hvorefter det blev trykt og nu kan købes i direktoratet.

Selve bygningsafgiften blev i øvrigt forhøjet både i 1806, 1808 og 1809, hvilket hver gang medførte omberegninger og udfærdigelse af nye mandtaller.

På foranledning af "Skifte- og Brevskriveren ved Lands-Over- samt Hof- og stadsretten i Kiøbenhavn"²³⁾ udfærdigede Rawert, samtidig med den oprindelige bygningsafgifts fastsættelse, en ny ejendomsmatrikel med ændrede matrikelnumre. Disse nye numre trådte i henhold til plakat af 25. marts 1807 i kraft 1. juli 1807 og er gældende den dag i dag,

bortset fra hvad matrikulære forandringer har medført af nyt.

Det skal i denne forbindelse nævnes, at Rawert af egen magtfuldkommenhed lige så stille havde foretaget enkelte mindre, men praktiske ændringer i visse kvartergrænser.

Forholdet var det, at medens kvartergrænserne i almindelighed lå i gaderne, så lå grænsen mellem Strand og Snarens kvarter således, at 6 matrikelnumre midt i Hyskenstrædes vestlige side hørte til Strand kvarter, som igrøvrigt lå øst for strædet. Disse 6 ejendomme havde Rawert i sin nye matrikel overført til Snarens kvarter, hvor de mest naturligt hørte hjemme, og han havde derved samtidig nået, at kvartergrænsen nu lå i gaden.

På lignende måde lå grænsen mellem Købmager og Sct. Annæ Vester kvarter således, at karreen der er begrænset af Kongens Nytorv, Ny Adelgade, Grønnegade og Gothersgade hørte til Sct. Annæ Vester kvarter, som igrøvrigt lå øst for Gothersgade. Rawert havde her overført den nævnte karré til Købmager kvarter, således at Gothersgade blev kvartergrænsen.

Endelig ændrede Rawert også grænsen mellem Øster og Sct. Annæ Øster kvarter, således, at hvad der lå øst for Nyhavns kanal hørte under Sct. Annæ Øster og alt vest for kanalen under Øster kvarter.

Hidtil havde bl.a. Charlottenborg og dens have (Botanisk have), samt 24 små ejendomme mellem haven og kanalgaden hørt under Sct. Annæ Øster kvarter.

Allerede ved fornævnte rådstueplakat af 25. marts 1807²⁴⁾ var det blevet pålagt alle grundejere at møde på stadskonduktørens kontor fra 1. til 25. april 1807 med deres målebreve for at få dem påtegnet om de nye matrikelnumre. Tillige var det pålagt grundejerne inden en vis frist at lade de nye numre påmale husene. Endnu på denne tid fungerede matrikelnumrene nemlig tillige som husnumre.

Rawert fik imidlertid ikke noget rigtigt pusterum efter arbejdet med bygningsafgiften og den nye matrikel, for efter at englænderne den 16. august 1807 var gået i land i Vedbæk, påbegyndte de belejringen af København. Da englænderne i denne forbindelse var gået igang med at afskære vandledningerne til hovedstaden blev der - under ledelse af Rawert - sat kraft ind

på at få gravet så mange nye brønde som muligt indenfor volde-
ne ²⁶⁾ Den 27. august henvendte Rawert sig til general Pey-
mann og anmodede om at få overladt 14 mand til brøndgravning.
Peymann havde nemlig fået alle civile og militære myndigheder
overdraget af kronprinsen, da denne den 11. august sammen med
faderen, den sindsyge konge, havde forladt hovedstaden for at
tage til hæren i Holsten.

General Peymann kunne imidlertid ingen undvære, og
han lod da Rawerts anmodning gå videre til magistraten, som,
hvor underligt det end kan synes, henvendte sig til oldermanden
for tobakspinderlauget Augustinus. Dette viste der sig forbav-
sende held ved, for endnu samme dag stillede de ønskede 14 mand
hos Rawert, og da denne næste dag anmodede magistraten om yder-
ligere 16 mand, forsøgte magistraten sig påny hos Augustinus,
og ligesom dagen før mødte de 16 mand omgående hos Rawert, så
han nu havde 30 mand.

Om aftenen den 2. september påbegyndtes bombardemen-
tæt af København, og det gentoges de 2 følgende nætter. Herved
blev omtrent en sjette del af byen ødelagt.

Den 7. september underskrev den sårede general Peymann
kapitulationen, hvorefter englænderne sejlede bort med vor flå-
de.

Ligesom efter branden i 1795 blev der - 17. september
1807 ²⁶⁾ - nedsat en kommission til udarbejdelse af en plan,
hvorefter den brandhærgede bydel kunne genopbygges, og ligesom
dengang fik stadsbygmesteren og stadskonduktøren sæde i denne.
Ved rådstueplakat af 18. september s.å. ²⁷⁾ blev al genopbyg-
ning forbudt, indtil der var faldet resolution desangående.

En sådan fremkom imidlertid allerede den 5. oktober
²⁸⁾, hvori anførtes 12 gader, hvor der med ganske enkelte und-
tagelser ingen forandring skulle foretages, og 28. marts 1808
²⁹⁾ fulgte en ny plakat vedrørende udvidelser af 14 andre ga-
der, for de flestes vedkommende til 14 eller 16 alen. Desuden
oprettedes 3 små nye gader: Suhmsgade, Hausergade og en gade,
der nu er en del af Hauserplads.

Ligesom branden i 1795 gav også bombardementet stads-
konduktør Rawert en meget betydelig arbejdsforøgelse, først ved
udarbejdelsen af bebyggelsesplanen og derefter med afsætning af
de nye gadelinier og udfærdigelse af nye målebrev. Hertil kom
denne gang tillige at føre alle de ødelagte lejligheder til af-
gang i bygningsafgiftens mandtæller, og senere at opmåle de nye

bygninger og beregne deres afgift.

Da den såkaldte "florisante Handelsperiode" efterhånden var fuldstændig afblomstret, og flere store handels-huse var blevet ruinerede, og handelsflåden ødelagt ved engelske kaperier, samt da krigen tillige havde medført meget store udgifter og medført, at meget betydelige lån måtte optages, var det efterhånden blevet nødvendigt at fremskaffe tilstrækkelige midler til de foreliggende opgaver ved stadige forhøjelser af afgifter og skatter og ved tillige at indføre helt nye skatter.

Af sådanne har vi allerede set fremkomsten af bygningsafgiften og nævnt dens gentagne forhøjelser med få års mellemrum. Hertil kom så ved plakat af 11. februar 1803³⁰⁾ en Borgervæbningsskat, lignet på grundtaxten, og ved kgl. forordning af 8. februar 1810³¹⁾ en afgift ved køb og salg af fast ejendom på $\frac{1}{2}$ % af købesummen. Ved anordning af 21. april 1812³²⁾ blev reglerne for påligning af byskatterne tillige ændret i opadgående retning.

Afgifterne skulle som hidtil beregnes efter grundtaxtportionerne i overensstemmelse med reglerne vedrørende grundtaxten af 1756; men der skulle nu tillægges helt nye portioner, derved at 2 % af bygningernes assurancesum skulle danne nye portioner à 100 rigsdaler pr. portion.

Denne nye grundtaxt skulle ganske naturligt udfærdiges af stadskonduktøren, og han skulle fremtidig foretage revision og å jour føring af disse portioner hvert femte år.

Medens man i sin tid ved grundtaxtens ansættelse havde taget et væsentligt hensyn til "Stedernes Lejlighed, Næring, Brug og Haandtering", blev det nu bestemt, at "Næringsskatten skal herefter være et fra Grundskatten aldeles afsondret Paalæg", og der nedsattes en særlig kommission angående denne skats fordeling på borgerne.

På grundlag af den nye grundtaxt skulle, foruden Borgervæbningsskat, lignedes Indkvarteringskat, Renovationskat, Lygteskat og Vægterskat, medens den tidligere Fattigskat bortfaldt. De forskellige mandtaller udfærdigedes af stadskonduktøren.

Foruden fornævnte anordning udstedtes samme dag - 21. april 1812 - en anden angående Københavns vandvæsen³³⁾,

hvorefter der indførtes en særlig vandskat for vand til husholdningsbrug lignet på grundlag af bygningsafgiften, hvortil kom en afgift for vand til næringsbrug på et fast årligt beløb svingende fra 10 til 20 rigsdaler efter næringsbrugets art.

Dermed var opfindsomheden med hensyn til nye skattemønstre dog ikke udtømt, man var stadig i stærk nød for penge, og ved forordning af 6. maj 1812³⁴⁾ indførte man en "Ildstedsskat". Grundlaget for dennes størrelse var det kubiske indhold af ethvert rum med ildsted. Arbejdet med opmåling af de mange rums kubiskindhold, beregning af disse, påligningen af skatten og udfærdigelse af mandtal derover, gav unægtelig Rawert et arbejde af betydeligt format.

Derefter indførtes ved kgl. rescript af 1. marts 1814³⁵⁾ en ny Fattigskat lignet på grundlag af den fornævnte Ildstedsskat. Denne sidste blev imidlertid atter ved forordning af 17. april 1816³⁶⁾ ophævet pr. 1. oktober 1815, idet den blev inddraget under Bygningsafgiften, som så til gengæld skulle ydes "med een Gang mere end dens oprindelige Beløb udgiør". Selve Fattigskatten blev derefter sat i en vis relation til Bygningsafgiftens oprindelige beløb.

Rawert, som var nordmand, havde i øvrigt efter bestemmelserne i Kielerfreden af 14. januar 1814, hvor Norge blev afstået, måttet tage stilling til, om han ønskede at forlade Danmark, eller om han ville fortsætte i den danske konges tjeneste. Han valgte det sidste.

Magistraten anmodede 23. juli 1817³⁷⁾, Rawert om at oplyse omkostningerne ved en opmåling af samtlige stadens udenbys grunde, vænger og fællede, hvad enten de var bortsolgte, bortfæstede eller endnu var under stadens disposition. Kortene skulle vise matrikelnumre og bygninger, og ved signaturer skulle vises have, sædeland eller græsgang, og de skulle bilægges en beskrivelse af enhver grunds beliggenhed og størrelse.

Dette var, såvidt ses, den samme opgave i stærkt udvidet form, som kommissionen for afbetalingsfonden i 1796 havde unddraget Rawert, men lod 2 officerer udføre for det halve af, hvad Rawert krævede.

I sit svar af 30. august 1817 anslog Rawert udgifterne til 3050 Rigsdaler. Denne sum må åbenbart være forekommet magistraten for høj, for der skete foreløbig intet. Men 7. de-

cember 1818 meddelte magistraten Rawert, at det nu var besluttet, at kortene skulle udfærdiges, idet man regnede med, at udgiften ville blive betydelig mindre som følge af pengesedlernes forbedrede kurs. Man ønskede dog, inden arbejdet påbegyndtes, at få oplyst, hvad Rawert nu anslog bekostningen til. Pengeforholdene i denne periode medførte, at man havde 2 afregningsmåder, så at Rawert f.ex. i mandtallerne skulle anføre afgifterne såvel i Sølv som efter pengesedlernes kurs.

Rawerts svar lod længe vente på sig, idet det først fremkom 27. marts 1819, efter at han to gange var blevet rykket for det. Han mente nu, at arbejdet burde honoreres med 2000 Rigsdaler rede søvl.

Også dette må være blevet anset som for dyrt, for 5. maj 1819 meddelte magistraten Rawert, at man nu var kommet overens med løjtnant Schlegel af ingeniørkorpset, om at han for en billig betaling skulle udføre arbejdet, og man anmodede derfor Rawert om at udlåne ham de i stadskonduktørens værge beroende kort og målebrev, og hvad han ellers kunne behøve af oplysninger.

Heller ikke denne gang kom Rawert til at kortlægge stadens udenbys jorder, og atter var det prisfordringen, der kom i vejen.

Løjtnant Schlegel viste sig at være en meget forsigtig og ansvarsbevidst mand, for inden han påbegyndte arbejdet, efterprøvede han sit mål, såvel med det i Rentekammeret som det i stadsarkivet beroende, samt med et alenmål, der skulle sendes til England til sammenligning med andre staters mål, og han fandt dem alle fuldt overensstemmende. Derimod viste en sammenligning med det af stadskonduktøren benyttede, at dette var $1\frac{1}{2}$ tomme længere på 25 alen, end alle de øvrige, hvilket han meddelte magistraten, som derefter anmodede Rawert om en omgående udtalelse. ³⁷⁾

Rawert erkendte straks, at det af ham benyttede mål afveg fra de af Schlegel nævnte, men han gjorde gældende, at da målet var så gammelt, at alle ejendomme i staden var målt med det, så ville det let give anledning til stridigheder, dersom man nu indførte et andet mål.

Efter at der var udvekslet en del skrivelser gav magistraten 1. november 1819 Rawert ordre til at anskaffe lovlige og ordentlig justerede måleredskaber.

Nu om dage tages der ved grænsebestemmelser naturligvis hensyn til den omhandlede afvigelses indflydelse på de gamle målebrevs målangivelser.

I forsommeren 1820 anmodede Rawert, der nu var 69 år, magistraten om en forøgelse af sit kontorpersonale, da han som følge af alder og svagelighed havde vanskeligt ved at udføre sine embedsforretninger med nøjagtighed og betimelig hurtighed³⁸. Rent faktisk lå det sådan, at magistraten ret ofte - dog navnlig i de senere åringer - havde måttet rykke Rawert flere gange for at få svar på forespørgsler, og for at få mandtallene over skatterne udfærdiget rettidigt, og derefter at få skatte-regnskaberne aflagt uden alt for store forsinkelser. Det samme gjorde sig også gældende med hensyn til de af grundejerne begærede oplysninger. Allerede i 1814 havde magistraten givet Rawert en meget alvorlig tilrettevisning.

Af adskillige forhold fremgår det, at Rawert, foruden at være pålagt mange omfattende forcerede arbejder, tillige var temmelig vindskibelig og derfor havde alt for mange jern i ilden på en gang, jfr. bl.a. hans data i jubilæumsskriftet.

Magistraten var ganske klar over Rawerts svigtende evner, og den indstillede derfor i juli 1820 til Det Danske Cancelli, at der beskikkedes Rawert en medhjælp, og det anførtes, at man anså den tidligere nævnte løjtnant Schlegel, som magistraten havde lært at kende, som en mand der ville være i stand til at yde Rawert den nødvendige medhjælp. I september 1820 blev Schlegel derefter beskikket Rawert til medhjælp, hvilket denne syntes at være godt tilfreds med.

Magistraten havde ment det overflødigt at fastslå, hvori Schlegels medhjælp skulle bestå, idet man gik ud fra, at dette ordnede sig selv. Man havde blot - uden noget skriftligt - tilkendegivet Schlegel, at han skulle sørge for at skaffe orden og rimelig hurtighed i arbejdet, specielt med hensyn til de foran nævnte embedspligter, som Rawert ikke på fyldestgørende måde havde magtet at opfylde.

Der opnåedes imidlertid langt fra enighed mellem Rawert og Schlegel om arbejdsfordelingen. Det synes som om Rawert nærmest har betragtet Schlegel som en ham underordnet almindelig kontormedhjælper, hvilket ikke svarede til magistratens mening, som faktisk var, at han skulle remplacere Rawert.

Der må åbenbart være opstået stærke kompetencestridigheder, for i begyndelsen af 1821 ansøgte Rawert om, at Schlegel måtte blive afskediget, hvilket han bl.a. motiverede med, at Schlegel havde indgivet en klage over Rawerts embedsførelse.

Schlegel havde faktisk til magistraten indberettet "adskillig uorden" på stadskonduktørens kontor, og anført hvilke vanskeligheder han var stødt på i at udføre det ham overdragne hverv. Denne indberetning var blevet sendt Rawert til udtalelse, og denne beskyldte da Schlegel for at have søgt at gøre en myndighed gældende, der som medhjælper ikke kunne tilkomme ham, og Rawert erklærede, at Schlegels fremstilling af kontorets forhold var urigtige og ubeføjede.

Magistraten videresendte derefter såvel Rawerts anmodning om Schlegels afskedigelse som begges udtalelser til Det kongelige Danske Cancelli. Dette afæskede derefter magistraten en erklæring, og denne anfører da visse forhold, der sandsynliggør rigtigheden af, hvad Schlegel havde anført, og det udtales, at man "aldeles ikke kunde tilraade, at Schlegel skulde entlediges", og man fandt, at Schlegel efter omstændighederne havde været "beføjet og forpligtet" til at indberette de ved embedet forefundne mangler. Man gav tillige Schlegel det vidnesbyrd, at han havde virket "til vor fuldkommenste Tilfredshed", og at der "siden den Tid det Hverv at erstatte Stadskonducteuren blev ham overdraget, ingen Anledning har været til Klage over Embedets Betjenelse."

Cancelliet bad derefter magistraten om et forslag om, hvorledes bestyrelsen af stadskonduktørembedet efter dennes formening bedst kunne ordnes, hvorefter magistraten anmodede Rawert om at udtale sine ønsker desangående. Fra Rawert modtog man et undvigende svar, hvori han overlod "til vor Bestemmelse Embedets fremtidige Organisation."

Magistraten holdt imidlertid sagen noget i bero, idet den mente at have grund til at formode, at forholdene nu ville gå i orden af sig selv. Dette skete da også, Rawert var efterhånden faldet til ro, og i en skrivelse af 31. oktober 1821 kunne magistraten meddele Cancelliet, at Rawert i et møde med magistraten nu havde erklæret, at han frafaldt den mod Schlegel indgivne klage og "at den bedste Forståelse finder Sted mellem dem i Henseende til Udførelsen af Forretningerne, og at de herfra opstaaede Uoverensstemmelser er hævet."

I vejviseren for 1822 står Schlegel som "adjungeret Stadskonduktøren".

13. juli 1823 afgik Rawert ved døden og hermed afsluttedes et dådrikt liv for en ualmindelig alsidigt begavet personlighed, jfr. bl.a. hans data i jubilæumsskriftet. At Højbroplads og det samlede Ny- og Gammeltorv i dag eksisterer, skylder hovedstaden Rawert tak for, idet initiativet hertil var hans.

---oOo---

Efter Rawerts død blev den nu 30-årige løjtnant Schlegel den 16. juli 1823 konstitueret som stadskonduktør, og den 3. september s.å. modtog han den kongelige beskikkelse.

I modsætning til Rawerts bevægede og ofte stærkt forcerede embedstid blev Schlegels periode betydeligt roligere. Ganske vist oplevede han i sine senere år også en bevæget tid, nemlig den, der medførte krigen 1848-50 og grundlovens givelse 5. juni 1849, og sluttelig den frygtelige koleraepidemi der udbrød omkring midten af juni 1853. Alt dette fik dog ingen særlig indvirkning på hans embedsgerning, og hans død i en alder af kun 60 år den 5. august 1853 skyldtes ikke koleraen, men lungebetændelse. -

Som tidligere nævnt havde Schlegel allerede i maj 1819 fået overdraget den opgave af magistraten at udføre nogle meget detaillerede kort over samtlige stadens udenbys grunde udenfor portene. Disse arbejder udførte han i årene 1819-27. Af dette kortværk, der består af 15 store planer udfærdigedes 2 sæt, hvoraf det ene beror i stadskonduktørens direktorat, og det andet i Københavns stadsarkiv.

Planerne, der er udført målforholdet 3/4000, angiver foruden matrikelnumre og skel også skelliniernes længde, samt grundenes bebyggelse. Til kortene hører en detailleret beskrivelse og arealberegning i 2 store bind.

Disse kort er stadig af stor værdi ved udredning af ældre ejendomsforhold, ikke mindst i forbindelse med afgrænsning af de "røde" servitutter.

På grundlag af disse 15 planer udfærdigede Schlegel i 1834 et samlet generalkort i målforholdet ca. 1/8400. Dette kort lod magistraten litografere, hvorved det blev offentlig tilgængeligt. -

I medfør af en kancelliskrivelse af 28. februar 1826 til Københavns brandkommission ³⁹⁾ blev det pålagt stadskonduktøren at indmåle alle de vandholdige brønde, der fandtes i staden, samt at indtegne dem i målebrevsprotokollerne.

Da en væsentlig del af de ældre målebrevsprotokoller imidlertid ikke var forsynet med figurer, blev det efter forslag af Schlegel bestemt, at brøndenes beliggenhed foreløbigt skulle indtegnes i dertil særligt autoriserede protokoller, og derfra efterhånden indføres i målebrevsprotokollerne og målebrevene. Disse "Brøndprotokoller", hvoraf der findes 4, beror i stadskonduktørens direktorat. -

Efterhånden havde man indset det urimelige i at opretholde 5 forskellige skatter, der alle var sat i relation til grundtaxten, og det bestemtes derfor ved kgl. rescript af 28. august 1829 ⁴⁰⁾, at alle skatter, der lignedes på grundtaksten, nemlig Borgervæbningsskat, Indkvarteringsskat, Renovationsskat, Lygteskat og Vægterskat, herefter skulle sammenlægges til een almindelig Grundskat. -

I slutningen af 1844 anmodede den kongelige vandkommission Schlegel om at udfærdige et nøjagtigt kort over staden og dens forstæder, nående ud til de søer, hvorfra hovedstaden forsynedes med vand, d.v.s. helt ud til Emdrup sø og Damhussøen. ⁴¹⁾

På kortet skulle angives højden af gademidternes overflade i forhold til et fast nulpunkt, f.ex. havets daglige vandstand ved enden af hver gade. Tillige skulle angives alle punkter, hvorfra vandet flød til begge sider, og rendestenenes strømretning skulle anføres ved pile.

Desuden ønskede man opgivet havets sædvanlige højeste og laveste vandstand i forhold til middelvandstandshøjden, samt vandstanden i byens søer: Lersøen, Damhussøen, Emdrupsøen, Peblinge- og Sortedamssøen.

I december 1844 gav Schlegel et meget omstændeligt svar på denne anmodning, hvori han gjorde nærmere rede for, at det drejede sig om et uhyre omfattende arbejde, idet der ikke fandtes et brugbart nøjagtigt samlet kort over staden, hvorfor et sådant først måtte udarbejdes.

Om de af ham selv udførte 15 planer over stadens

udenbys jorder anførte han, at de ganske vist kunne benyttes som grundlag for den udenbys del af staden, men at de dog krævede et videre arbejde for at kunne udnyttes til et nivellement, og han anførte, at hans generalkort fra 1834 var i for lille målforhold.

Med hensyn til Rawerts brandkort over den indre by, udtalte han "over forrige Stadsconducteur Professor Rawerts Brandkarter skal jeg under al Reservation, ikke fælde ugunstig Dom, saavidt de existere^x). Men naar han i sin trykte Ildebrands Beskrivelse omtaler et Generalkort, da finder jeg dette aldeles ikke udført. Selve Brandkarterne udgiøre kun enkelte usammenhængende Stumper af Staden, og jeg kan allene antage dem som et begyndt Arbejde, standset ved Bombardementet 1807."

Schlegels lange udredning konkluderede i, at der måtte udarbejdes et helt nyt kort, og at udgifterne ville blive ca. 5000 Rigsdaler. Dette virkede noget afskrækkende på vandkommissionen, som derefter på formandens, konferensråd H.C. Ørstedes, foranledning rådførte sig med daværende lektor - kort efter vandinspektør, og senere professor - C.G. Hummel. Dem mente, at man måtte kunne supplere de forskellige eksisterende kort, herunder Rawerts Brandkort, og at man derved måtte kunne fremstille et tilstrækkeligt godt grundlag til indlægning af nivellementsresultaterne

Imidlertid gik borgerrepræsentant P.F. Lunde i en skrivelse af 11. april 1845 til vandkommissionen stærkt ind for, at man anbragte faste kotemærker på solide hjørnehuse, idet dette ville være langt bedre, end en angivelse blot på et kort.

"Det nytter ikke - skrev han - at man har det, som nu for Tiden måtte anses for mest fuldkomneste Kort, liggende for sig, naar man ikke havde sikret sig uforanderlige Normalpunkter--- Disses Uforanderlighed og Mængde er det, som skal medføre, at Nivellementet i Fremtiden vedbliver at være brugbart."

Efter en del overvejelser tilsluttede vandkommissionen

x) som tidligere nævnt findes i stadsarkivets kortsamling Brandkort for langt den største del af byen, og ikke kun enkelte stumper, som S. senere anfører.

sig dette synspunkt og besluttede sig i øvrigt til at indskrænke nivellementet til, hvad der var nødvendigt som grundlag for en ny plan for Københavns vandforsyning.

Schlegel kom således ikke til at udfærdige noget samlet kort, og i øvrigt heller ikke til at udføre nivellementet, idet dette blev overdraget kaptajn kgl. landmåler C.F. Tuxen. Herom henvises til forordet til stadskonduktørens nivellementsfortegnelse af 1945.

I slutningen af Schlegels funktionstid, nemlig 6. januar 1852, blev Demarkationslinien, der siden 1810 havde ligget omkring Falkoneralléen og Jagtvej, flyttet til søernes indre grænse, hvorved ca. 1800 tønder land blev frigivet til bebyggelse.

De deraf følgende store udstykninger i Udenbys Klædebo Kvarter blev det dog først efterfølgerne, Thomsen og Krak, der rigtig kom til at slide med, idet udstykningerne af Blågårds og Solitudes jorder først påbegyndtes i 1853, og Schlegel - som tidligere nævnt - døde den 5. august s.å., som følge af lungebetændelse.

---o0o---

Efter Schlegels død konstituerede magistraten hans fuldmægtig gennem de sidste 10 år C.F. Thomsen som stadskonduktør ⁴²⁾, og den 30. s.m. meddelte magistraten indenrigsministeriet, at man måtte anse det for ønskeligt nærmere at overveje hensigtsmæssigheden af en vis ændring af embedets forhold, hvorfor man agtede at fremkomme med et forslag herom. Man anmodede i denne anledning om, at embedet indtil videre måtte forblive ubesat, således at den konstituerede stadskonduktør Thomsen "interimistisk" bestyrede det, hvilket tiltrådtes af ministeriet.

Efter lange og grundige overvejelser i en særlig nedsat "combineret Commite", bestående af 3 borgerrepræsentanter og 2 magistratsmedlemmer, udfærdigedes et udkast til en ny instruks for stadskonduktørembedet, som, efter at nogle af indenrigsministeriet ønskede ændringer var foretaget, tiltrådtes af borgerrepræsentationen og derefter fik kongelig stadfæstelse 27. april 1856. ⁴³⁾

Instruksen indeholder først og fremmest de pligter, der i tidens løb på forskellig måde var pålagt embedet, men der indførtes også helt nye bestemmelser.

Selv om stadskonduktøren ligesom hidtil skulle udnævnes af Kongen, så skulle udnævnelsen fremtidig baseres på en indstilling af den samlede kommunalbestyrelse.

Med hensyn til stadskonduktørens lønforhold, da havde han hidtil haft en vis fast løn både fra staten og kommunen for de arbejder, det var pålagt ham at udføre for dem, medens han var sportellønnet, for de arbejder han udførte for private borgere. Han måtte imidlertid selv afholde alle udgifter til personale, kontor og hvad der i øvrigt var nødvendigt.

I et bilag af 6. februar 1854 til en redegørelse til magistraten for embedets forhold opgør den konstituerede stadskonduktør Thomsen indtægter og udgifter således:

Indtægter.

Gage af Magistraten-- 636 Rbdl.

do af Ministeriet-- 600 "

Uvisse Indtægter.

Fra Juni 1850 til Juni 1851-- 1030 Rbdl.

" Juni 1851 til Juni 1852-- 1497 "

" Juni 1852 til Juni 1853-- 1324 "

= 3851 Rbdl.

Middelsommen heraf er----- 1283 Rbdl. 64^β.

Tilsammen Indtægter 2519 Rbdl. 64^β.

Udgivter.

til en Fuldmægtig--- 600 Rbdl.

" en Assistent---- 200 "

" en Skriver----- 200 "

" et Bud----- 100 "

" Skrive og Tegne-
materialer----- 160 "

" matematiske In-
strumenters Ved-
ligeholdelse---- 20 "

" Kontoirets Ren-
gjøring----- 20 "

" Befordring----- 150 "

Rbdl. 1450

Hertil bidrager

Finantserne 500

Tilsammen Udgivter-- 950 Rbdl.

Ifølge instruksens skulle stadskonduktøren nu fremtidig lønnes af magistraten med en fast årlig løn på 1600 Rdl. stigende med 200 Rdl. hvert 6. år indtil 2000 Rdl. men til gengæld skulle alle gebyrer - hvis størrelse var anført i instruksens - månedligt indbetales i stadens hovedkasse. Magistraten skulle fremtidig anvise stadskonduktøren et passende kontorlokale med brændsel og belysning og nødvendigt inventar, samt måleredskaber. Magistraten skulle tillige afholde udgifterne til personalets lønninger, og øvrige udgifter efter regning.

Af nyt bør tillige anføres en bestemmelse om, at målebrevene fremtidig skulle indeholde en figur af grunden forsynet med så mange mål, at den deraf let lader sig konstruere i ethvert målforhold.

Endvidere bestemtes det, at intet "Målebrev" svarende til eet enkelt Matriculenummer maa opholdes mere end 8 Dage, samt at enhver Attest eller Paategning, som grunder sig paa Oplysninger, der indeholdes i hans Embedsprotocoller, udfærdiges senest i Løbet af 3 Dage. For at kunne kontrollere denne Bestemmelse, bør enhver Udfærdigelse forsynes med Paategning om, når Bestillingen herover er indtegnet i den hertil bestemte Protocol, og naar Expeditionen har fundet Sted."

Endelig bestemtes det, at der foruden journal skulle føres kassebog og kopibog.

Et par måneder efter instruksens stadfæstelse blev embedet som stadskonduktør opslået ledigt den 23. juni 1856, og der indkom 8 ansøgninger, deriblandt fra den gennem små 3 år konstituerede stadskonduktør Thomsen, der i øvrigt var anbefalet af "Stadens Sagførerstand", samt fra den 26 årige premierløjtnant Krack.

Efter henstilling fra magistraten forenede denne og borgerrepræsentationen sig den 20. oktober s.å. i et plenarmøde, hvor Thomsen fik 19 af borgerrepræsentationens og 4 af magistratens stemmer, medens Krack tik henholdsvis 12 og 1 stemme, hvorefter det vedtoges at indstille Thomsen
44)

Efter at kommunalbestyrelsens indstilling den 31. oktober 1856 var afsendt til indenrigsministeriet, indtraf der imidlertid en række i adskillige henseende noget besyn-

derlige hændelser.

Først fremsendte borgerrepræsentant tømmermester Kayser sammen med tømmermester Kerrn og tobaksfabrikør Bonneser en skrivelse til magistraten, hvori de gjorde gældende, at Thomsen havde foretaget en urigtig opmåling, særligt mente de, at arealet af tømmermester Kaysers grund matr.nr. 37 E 2 i udenbys klædebo kvarter udgjorde 34,3 □/alen mere end de 10.584 □/alen målebrevet angav. (Decimalen må anses for næsten utrolig nøjagtig i forhold til grundens betydelige areal, i dag ville det kun blive opgivet i hele m² å 2½ □/alen).

Da målebrevet over matr.nr. 37 E 2 var udfærdiget 26. januar 1856, altså 3 fjerdingår inden klagen, må særlige forhold åbenbart have gjort sig gældende, når de først fremsendte klagen umiddelbart efter at indstillingen var afgået til ministeriet.

Derefter skete der det, at indenrigsministeriet den 15. november fandt sig foranlediget til, uden nærmere motivering, at anmode magistraten om oplysning om Thomsens forhold i konstitutionstiden, specielt om hvorvidt der måtte være ført nogen klage over hans embedsforhold. Det må i denne forbindelse bemærkes, at Kaysers klage endnu stadig beroede hos magistraten

Men ikke nok med det. En uge efter - den 21. november fremsendte ministeriet til magistraten et anonymt andragende underskrevet "Flere Grundejere" konkluderende i en protest mod Thomsens ansættelse som stadskonduktør.

I anledning af indenrigsministeriets forespørgsel om Thomsens forhold oplyste magistraten den 12. december, at man måtte anse hans forhold i konstitutionstiden som fyldestgørende, og at der ingensinde tidligere var indgået nogen besværing vedrørende hans opmålinger, "hvorimod Man efter at Kommunalbestyrelsens Indstilling var afgået til Ministeriet har modtaget vedlagte Andragende med Bilag fra Eierne af Jordlodderne No. 37 E 1, 37 E 2 og 37 E 3 i udenbys Klædebo Kvarter Tømmermestrene Kayser og Kerrn samt Tobaksfabriquer Bonnesen angaaende en af fornævnte Thomsen foretagen formentlig urigtig Opmaaling af bemeldte Jordlodder, hvorefter navnlig Arealet af No. 37 E 2 antages at udgjøre 34,3 □/Alen mere end Maalebrevet tilholder".

I svarskrivelsen oplyser man derefter, at man har aføsket Thomsen en erklæring - som man fremsender - og at han dermed mener, at man må være nået til det større areal ved en trigono-

metrisk udregning ved hjælp af målebrevets ydermål og under forudsætning af, at en af vinklerne er 90° , hvad diagonalens længde (der ikke var anført i målebrevet, idet sådant først fordredes i instruksens 3 måneder efter målebrevets udstedelse) viste, at den ikke var. Han tilføjer, at de 3 udstykkede parcellers samlede areal, stemmer med hovedmålebrevets areal.

Magistraten oplyser yderligere, at man ikke har kunnet finde sig opfordret til at lade den af den konstituerede stadsconductør i embedsmedfør udførte opmåling efterprøve. Man henstiller imidlertid til ministeriet, hvorvidt dette efter omstændighederne "og i Overensstemmelse med det af oftnævnte Thomsen i hans Erklæring udtalte Ønske, maatte finde Anledning til at faa Rigtigheden af den foretagne Opmåling prøvet af Sagkyndige."

Af magistratens sag desangående - 2. sekr. 2673/1856 - fremgår, at det næste der skete var, at landinspektør Lars Bentzon den 23. december 1856 indsendte en til Kongen stilet ansøgning om stadsconductørembedet. Han indsendte ansøgningen direkte til indenrigsministeriet bilagt en særlig skrivelse til dette, hvori han oplyste, at han fremsendte sin ansøgning "for det Tilfælde at Besættelsen af dette Embede, hvortil jeg tidligere antog en Anden designeret, skulde komme under fornyet Overvejelse."

Hvorledes landinspektør Bentzon har fået sin tidligere antagelse kuldkastet, får stå hen.

Man skulle imidlertid tro, at det må have overrasket magistraten en del, da indenrigsministeriet den 8. april 1857 tilskrev den således:

"Ved at meddele, at det paa Ministeriets derom allerunderdanigst nedlagte Forestilling under 29. f.m. har behaget Hans Majestæt Kongen at resolve, at det for Tiden ledigt værende Embede som Stadsconducteur i Kjøbenhavn ikke vil være at besætte med den constituerede Stadsconducteur Thomas Christian Frederik Ferdinand Thomsen, skulde Man ved at remitere de med Kjøbenhavns Magistrats Skrivelse af 31. October f.A. modtagne Ansøgninger om bemeldte Embede, samt næst at fremsende en til Ministeriet directe indkommen lignende Ansøgning^{x)}, tjenstligt anmode velbemeldte Magistrat

x) fra landinspektør Lars Bentzon

om at fremkomme med en ny Indstilling om besættelsen af det ommeldte Embede, efter at Posten paany har været bejendtgjort vacant.

Idet Man derhos remiterer de med Kjøbenhavns Magistrats Skrivelse af 12. December f.A. modtagne Andragender med Bilag fra Eierne af Jordlodderne No. 37 E 1, 37 E 2 og 37 E 3 i udenbys Klædebo kvarter, tømmermestrene Kayser og Kerrn, samt Tobaksfabrikneur Bonnesen, angående en formentlig urigtig Opmaaling af bemeldte Jordlodder i Anledning af disses Udstykning, skulde Man med den Bemærkning, at den efter Ministeriets Foranstaltning foretagne Prøvelse af den skete Opmaaling har ledet til at antage, at denne maa være fejlagtig, tjenstligt have sammes Berigtigelse overladt til velbemeldte Magistrats behagelige Foranstaltning."

Hvem der havde foretaget prøven, og hvilke målafvigelser, der "havde ledet til at antage", at opmålingen var fejlagtig, oplystes magistraten ikke om, uagtet "antagelsen" medførte kassation af dens indstilling. Det skal i denne forbindelse straks oplyses, at der faktisk aldrig blev ændret nogetsomhelst i målebrevets mål eller arealangivelse. Forsåvidt der har været en fejl, må det derfor antages at have drejet sig om en fejlagtig afmærkning i marken.

Uagtet det var ministeriet fuldt bekendt at der foruden Thomsen var yderligere 7 ansøgere til embedet, og skønt det havde set, at et par af dem^{x)} skulle synes velegnede, nøjedes man, som det ses, ikke med at anmode om en ny indstilling, men krævede embedet opslået påny. Herved opnåedes, at landinspektør Lars Bentzon - der også syntes velegnet - fik mulighed for at komme i betragtning.

Da ministeriet, som nævnt, intet havde oplyst om, hvori den "antagne" fejl bestod, kunne magistraten ikke vide, hvilke berigtigelser der var pålagt den, og den anmodede derfor den 1. maj 1857 kaptajn i generalstaben S. von Ankjær og konstitueret vandinspektør Colding om snarest muligt i Kaysers, Kerrns, Bonnesens og Thomsens overværelse at undersøge, hvorvidt der måtte være begået en fejl ved udstykningen af det omhandlede matr.nr. 37 E, og dette meddeltes samme dag klagerne og Thomsen.

Hvad der kan have bevirket, at magistraten endnu et halvt år efter intet havde hørt om resultatet og derfor den 9. oktober bragte sin anmodning i erindring, og hvad der derefter

x) løjtnanterne Krack og Lønborg.

skete, ses ikke, udover at målebrevets mål og arealangivelse - som allerede nævnt - aldrig blev ændret.

Imidlertid havde magistraten efter aftale med borgerrepræsentationen den 29. maj 1857⁴⁵⁾ anmodet indenrigsministeriet om, at embedets definitive besættelse måtte stilles i bero indtil den i kommunaloven af 4. marts s.å. bebudede vedtægt for den kommunale forvaltning var trådt i kraft, idet loven indeholdt en ny bestemmelse om stadskonduktørens udnævnelsesmåde. Han skulle nu vælges af borgerrepræsentationen efter indstilling af magistraten, hvorefter valget skulle stadfæstes af Kongen.

Magistratens anmodning tiltrådtes af ministeriet, hvorefter den kasserede Thomsen fortsatte som konstitueret stadskonduktør endnu et lille årstid.

Medens alt dette stod på, var der 4. marts 1857⁴⁶⁾ udstedt en lov, hvori bestemtes, at der af beboelseslejligheder "i de saakaldte Mansardetager eller i Loftsrummene, og til hvilke der hører Kjøkken med Kogeindretning eller Ildsted" skulle svares Bygningsafgift. Dette medførte selvsagt et meget omfattende opmålings- og beregningsarbejde for stadskonduktøren. Hertil kom yderligere at alle kommunale afgifter, der lignedes på grundlag af Bygningsafgiften skulle forhøjes tilsvarende, dog ikke Fattigskatten. Loven bestemte desuden, at den frihed for Bygningsafgift, som beboelseslejligheder under 64 \square /alen hidtil havde haft - og dermed også for de fornævnte kommunale afgifter - nu ophævedes for alle fremtidig indrettede lejligheder af denne art, dog stadig med fritagelse for Fattigskat.

Selvom det medfører et brud på den kronologiske orden, vil det formentlig være hensigtsmæssigt at videreføre lovgivningen herom indtil det sidstgældende.

Ved lov af 16. februar 1866⁴⁷⁾ blev samtlige beboelseslejligheder under 64 \square /alen atter fritaget for Bygningsafgift og dermed også for de kommunale afgifter, der lignedes på grundlag af denne, og ved lov af 16. april 1873⁴⁸⁾ udvidedes de 64 \square /alen til 80 \square /alen, og ved lejligheder opført af visse foreninger for billige arbejderboliger til 90 \square /alen, dette dog kun efter særlig ansøgning. De 90 \square /alen skulle ifølge lov af 14. april 1893⁴⁹⁾ også gælde een-families huse.

De kommunale afgifter, der lignedes på grundlag af

Bygningsafgiften bortfaldt dog ikke for lejligheder over 64 ¹/₂ alen.

Ifølge lov af 14. december 1857 ⁵⁰⁾ skulle der nu udarbejdes en særlig grundtaxt for stadens udenbys grunde. I modsætning til reglerne for den eksisterende grundtakst for byen indenfor voldene, skulle taksten for grundene udenfor disse rette sig efter grundenes og bygningernes værdi i handel og vandel.

De ubebyggede grunde inddeltes efter udnyttelsen i 3 klasser, som hver ansattes til en i loven fastsat værdi pr. tønde land.

Ved bebyggede grunde tillagdes dels bygningsværdien - der sattes lig med vurderingssummen til brandforsikring - og dels en beliggenhedsværdi udtrykt i procenter (fra 1 til 10) af assurancesummen. Beliggenhedsværdien ansattes for hver enkelt gadestrækning af en særlig Grundtaxtkommission.

De således beregnede 3 værdier blev derefter sammenlagt, og for hver 3000 Rdl. af den samlede værdi ansattes ejendommen til 1 portion grundtaxt.

Stadskonduktøren skulle ifølge loven være grundtaxtkommissionen behjælpelig, og han skulle efter ansættelsen af beliggenhedsværdierne foretage de nødvendige beregninger og arbejde selve grundtaxtmatriklen.

Hvert femte år skulle den for 5 år ad gangen valgte grundtaxtkommission revidere beliggenhedsværdierne, medens de ændringer, der medførtes af grund- og bygningsforandringer, samt af ændret brandforsikringstaxation, skulle foretages årligt af stadskonduktøren.

Fra 1. januar 1859 skulle samtlige udenbys grunde efter deres grundtaxt deltage lige med de indenbys grunde i Borgervæbningsskatten, og de $\frac{2}{3}$ ligningsskat (indkvarteringskat), samt i udgifterne til Lygte- Vægter- og Renovationsvæsenet. Det sidste dog med følgende lempelser: i Lygte- og Vægterskatten skulle kun de ejendomme deltage, der lå ved eller i indtil 100 alens afstand fra en vejstrækning, der var forsynet med offentlige lygter og vægtene.

Med hensyn til Renovationskatten inddeltes samtlige offentlige veje ved et af kommunalbestyrelsen udfærdiget regulativ i 3 klasser. I 1. klasse - gader - betaltes fuld renovationsskat, i 2. klasse - landeveje - kun det halve, og i 3. klasse - markveje, samt private fællesveje, som ejerne selv

istandsatte og renholdt - intet.

Påligningen af de forskellige skatter og afgifter, hvis størrelse var baseret på den ny udenbys grundtaxt, påhvilede - ligesom for den indre by - stadskonduktøren.

---oOo---

Da den foran omtalte nye kommunale vedtægt den 1. januar 1858 var trådt i kraft, opslog magistraten den 4. januar påny embedet som stadskonduktør vakant, og borgerrepræsentationen valgte herefter på magistratens indstilling den 29. marts 51) den 28-årige premierløjtnant C.T. Krack til stadskonduktør.

Valget fik kgl. stadsfæstelse den 17. april, og Krack overtog da embedet 1. maj 1858.

Thomsen trak sig herefter tilbage og blev s.å. politiadjutant under politichef Bræstrup, hvor han forblev i ca. 5 år. Han deltog i krigen 1864, som lazaretforvalter med kaptajns rang, og blev senere regnskabsfører hos prokurator Baumann i Lyngby. Han døde 10. december 1898. -

---oOo---

Ret hurtigt efter sin tiltrædelse blev Krack af magistraten anmodet om en udtalelse i anledning af en henvendelse af 7. juli 1858 52) til magistraten fra bestyrelsen for Københavns udenbys grundejerforening, hvori man henstillede, at der i hver gade indførtes særlige fortløbende husnumre, begyndende med nr. 1 på den ene side og nr. 2 på den anden.

Matrikelnummeret foreslog man flyttet til en af væggene i ejendommens port eller gadeforstue, således at det ny husnummer kunne anbringes over porten eller gadedøren, hvor matrikelnummeret hidtil havde været anbragt.

Grundejerforeningen foreslog endvidere, at der, for at lette orienteringen, på hvert hushjørne under gadenavnet anførtes første og sidste husnummer fra det pågældende hjørne til det næstfølgende karréhjørne.

Hidtil havde matrikelnumrene fungeret som husnumre; men det havde været meget vanskeligt at finde ud af, hvor et bestemt nummer lå. Sagen var, at de samme talnumre gik igen i samtlige byens 12 kvarterer, og da kvartergrænserne oftest lå ude i gaderne, kunne det samme nummer forekomme på begge sider

af en gade, men det værste var formentlig, at udstykkede parcellers nye matrikelnumre bragte uorden i rækkefølgen.

I sin udtalelse var Krack meget positivt indstillet, og han foreslog, at man gennemførte forslaget og en række af ham formulerede regler for nummertildelingen. De vigtigste af disse var, at Kongens Nytorv skulle betragtes som udgangspunkt, således at forstå, at enhver gade, der udgik herfra, skulle have nr. 1 på venstre side og nr. 2 på højre, samt at nummereringen af de fra disse hovedgader udgående gader skulle have nr. 1 og 2 nærmest hovedgaden, og at samme princip skulle følges ved nummereringen af de fra disse udgående gader, og videre fremdeles.

De anførte regler, som er gældende den dag i dag, blev tiltrådt af magistraten og borgerrepræsentationen.

Mærkeligt nok berørte Krack slet ikke grundejerforeningens forslag om "karrénumre" på gadehjørnerne. Derimod gik magistraten i sin indstilling til borgerrepræsentationen positivt ind herfor. Det hedder således i referatet af borgerrepræsentationens forhandlinger:

"Magistraten skønnede ikke rettere, end at Anbringelsen af Gadens første og sidste Nummer på Gadehjørnet, som af Bestyrelsen for den udenbys Grundejerforening omtalt, ligeledes burde finde Sted, da den vilde kunne tjene til nyttig vejledning."

Det fremgår ikke af borgerrepræsentationens forhandlinger, at denne del af magistratens forslag, har givet anledning til nogen diskussion og borgerrepræsentationen vedtog - 10. oktober 1859 ⁵³⁾ - efter afstemning om nogle dette forhold uvedkommende ændringsforslag, eenstemmigt "Magistratens Forslag i deres Helhed."

Uagtet det således blev vedtaget, at der skulle anbringes "karréskilte" på gadehjørnerne, skete det dog ikke, og det ses ikke, hvad grunden hertil kan have været. At der derefter skulle hengå ca. 80 år inden denne orienteringslettelse i 1940 bragtes til udførelse, synes ganske uforklarligt.

De nye nummereringsbestemmelser blev bragt til offentlighedens kendskab ved en magistratsbekendtgørelse af 26. oktober 1859 ⁵⁴⁾.

Husnumrene er lige siden de den 1. januar 1860 trådte i kraft blevet tildelt af stadskonduktøren; men numrene skulle

oprindelig godkendes af den samlede magistrat. Denne godkendelse er dog i tidens løb bortfaldet, og den senere fulgte praksis blev knæsat i Københavns husnummerregulativ af 14. september 1939, hvorefter husnummertildeling og nummerforandringer foretages af stadsinspektøren uden tiltrædelse af anden myndighed.

Husnumrene blev oprindelig malede på husene på kommunens regning og under stadsinspektørens tilsyn. Idag markeres de almindeligvis ved blå emailleskilte med hvide tal, og grundejerne må idag selv bekoste, vedligeholde og renholde skiltene, undtagen ved omnummereringer. Tilsynet med skiltene påhviler nu stadsingeniøren.

Selv om det vil gribe ind i tidsfølgen, vil det formentlig være på sin plads på dette sted at berette lidt om Kracks indstilling til og indflydelse på de mange gadenavneændringer, der fandt sted i de påfølgende 30-40 år. (55)

Gennemførelsen af de særlige husnumre gjorde det nødvendigt, at ændre nogle af gadernes navne, idet nogle forekom to steder, således fandtes f.eks. Nygade både i Nyboder og på "Strøget" og Store og Lille Kongensgade, samt Prinsensgade både i det oprindelige København og på Kristianshavn.

Da det nu var blevet nødvendigt at foretage visse navneændringer, fremkom der fra adskillige grundejere ønsker om også at få foretaget forandringer i en række tilfælde, hvor man mente, at det nuværende navn virkede hemmende på udlejningsmulighederne.

Magistraten fastholdt imidlertid det gennem mange år indtagne standpunkt, at man burde respektere de overlevede gadenavne og kun foretage absolut nødvendige forandringer.

I den første halve snes år af sin embedstid tilsluttede Krack sig fuldt og helt dette standpunkt. Dette manifesterede sig særlig klart, da der i 1862 indkom et andragende om at få ændret navnet Stokhusgade, under hensyn til de uhyggelige minder, der knyttede sig til den gamle "Slavekaserne". Krack gik stærkt imod og udtalte bl.a. "Naar der ikke er vægtige Grunde til Stede for en Navneforandring, hvortil jeg navnlig regner, at samme Navn er anvendt paa mere end een Gade, eller at Gaden har en ildely-

dende Benævnelse som f.Eks. Skidentorvet, anser jeg det for absolut urigtigt at forandre gamle Gadenavne---- navnlig bør ikke Gadenavnene forandres, naar der med dem er bevaret Mindet om en tidligere Tilstand i Byen."

Krack skiftede imidlertid efter en halv snes års forløb fuldstændigt standpunkt.

Han mente nu, at gader, der gik i forlængelse af hinanden, absolut burde have samme navn. Dette princip følges også idag af Københavns gadenavneudvalg ved navngivning af nye gade-strækninger, men Krack søgte det gennemført på de gamle bestående forhold.

Han mente i øvrigt, at få gadenavne er at foretrække for mange, og han gik nu stærkt ind for at afskaffe Smågadernes mange navne. Han forsøgte endog at få afskaffet alle de mange Dyre- og Plantenavne i Nyboder. Dette opnåede han dog ikke; men i 1869 fik han bl.a. gennemført, at Blankogade, Akademigade, Kaninlængen, Bjørnegade, Nellikegade og Kokkegade blev slået sammen til det mere moderne Fredericiagade, samt at Lavendelgade og Hjortelængen indkorporeredes i Klerkegade.

I 1876 fik han gennemført, at Størrestræde gik op i Holmens Kanal, samt Reverentgade i Laksegade og Hvelvingen i Admiralgade.

De forskellige navneændringer kommunalbestyrelsen nu gik med til i overensstemmelse med Kracks nye synspunkt, medførte, at adskillige grundejere ved smågader, der mente at have økonomisk interesse i en navneforandring, nu så en mulighed for at få deres ønsker opfyldt, og der indkom derfor adskillige anmodninger om navneforandringer. En del blev dog afslået, men som eksempler på, hvad grundejere opnåede, kan nævnes, at Slippen kom til at gå op i Landemærket, Klædeboderne i Skindergade, Springgade i Pilestræde, samt at Salviegade, Enhjørningsgade og Lorentzensgade (den tidligere Pindsvinegade) blev til Sct. Paulsgade.

Det var nu ikke blot grundejere og Krack, der gav anledning til navneændringer. I 1881 ønskede Patronatet og Inspektionen ved Helligåndskirken, at navnene Store og Lille Helliggeiststræde, nu hvor kirkens navn var oversat til dansk, skulle udgå, og man foreslog dem benævnt Valkendorfsgade og Niels Hemmingsens Gade; hvilket blev vedtaget af kommunalbestyrelsen og fastholdt overfor protest fra beboerne, der ville be-

holde de gamle navne.

Også Marineministeriet rørte på sig, i 1893 forespurgte man, om magistraten havde noget imod, at Kamelgade indlemmedes i Gernersgade. Dette havde magistraten intet imod, og den medtog desuden Meriansgade i samme navn. -

I 1894 svingede Krack imidlertid tilbage til sit oprindelige synspunkt. Da der på denne tid fremkom et andragende fra nogle grundejere om at få Halmstræde, Nikolajgade og Svaldergade, der dannede en fortløbende gadestrækning mellem Østergade og Holmens Kanal, benævnt Nikolajgade, hvilket jo var i fuld overensstemmelse med det af Krack gennem ca. 25 år forfægtede standpunkt, udtalte denne imidlertid - i overensstemmelse med sit oprindelige synspunkt - at denne navneforandring næppe ville være i god overensstemmelse med det pågældende kvarters hele gammeldags karakter, hvortil netop hører mange gadenavne.

Gadenavneudvalget fandt det imidlertid ganske naturligt, at hele den omhandlede gadestrækning fik navnet Nikolajgade, hvilket eenstemmigt vedtoges af borgerrepræsentationen.

Det af Krack gennem de mange år hævdede synspunkt havde efterhånden fæstnet sig i en sådan grad, at han nu ikke formåede at få gadenavneudvalget og kommunalbestyrelsen til at følge sig i en ændring tilbage til det oprindelige standpunkt, hvorom man tidligere havde været enige.

I 1897 blev således også Bryggerlængen, Ulvegade og Balsamgade slået sammen til Olfert Fischers Gade, medens Leopardlængen, Elefantgade og Tulipangade blev til Suensonsgade. -

Selv om det må erkendes, at det ikke havde været lige værdifuldt at bevare alle de forsvundne navne, så er der sikkert mange, der vil finde, at det var synd, at kommunalbestyrelsen i de tider fandt det rimeligt at lade så mange forsvinde, som tilfældet er. -

Foranstående er væsentligst udpluk fra Villads Christensen: Forsvundne Gadenavne, i Hist. Medd. om Kbhvn. 1. række, bind III med støtte i B.R.'s forhdl.

---oOo---

Efter dette sidespring vender vi tilbage til 1858.

I et budgetforslag af 31. august 1858⁵⁶⁾ ansøgte Krack om en bevilling for året 1859 på 1500 Rdl. som første

dende Benævnelse som f.Eks. Skidentorvet, anser jeg det for absolut urigtigt at forandre gamle Gadenavne---- navnlig bør ikke Gadenavnene forandres, naar der med dem er bevaret Mindet om en tidligere Tilstand i Byen."

Krack skiftede imidlertid efter en halv snes års forløb fuldstændigt standpunkt.

Han mente nu, at gader, der gik i forlængelse af hinanden, absolut burde have samme navn. Dette princip følges også idag af Københavns gadenavneudvalg ved navngivning af nye gade-strækninger, men Krack søgte det gennemført på de gamle bestående forhold.

Han mente i øvrigt, at få gadenavne er at foretrække for mange, og han gik nu stærkt ind for at afskaffe Smågadernes mange navne. Han forsøgte endog at få afskaffet alle de mange Dyre- og Plantenavne i Nyboder. Dette opnåede han dog ikke; men i 1869 fik han bl.a. gennemført, at Blankogade, Akademigade, Kaninlængen, Bjørnegade, Nellikegade og Kokkegade blev slået sammen til det mere moderne Fredericiagade, samt at Lavendelgade og Hjortelængen indkorporeredes i Klerkegade.

I 1876 fik han gennemført, at Størrestræde gik op i Holmens Kanal, samt Reverentsgade i Laksegade og Hvælvingen i Admiralgade.

De forskellige navneændringer kommunalbestyrelsen nu gik med til i overensstemmelse med Kracks nye synspunkt, medførte, at adskillige grundejere ved smågader, der mente at have økonomisk interesse i en navneforandring, nu så en mulighed for at få deres ønsker opfyldt, og der indkom derfor adskillige anmodninger om navneforandringer. En del blev dog afslået, men som eksempler på, hvad grundejere opnåede, kan nævnes, at Slippen kom til at gå op i Landemærket, Klædeboderne i Skindergade, Springgade i Pilestræde, samt at Salviegade, Enhjørningsgade og Lorentzensgade (den tidligere Pindsvinegade) blev til Sct. Paulsgade.

Det var nu ikke blot grundejere og Krack, der gav anledning til navneændringer. I 1881 ønskede Patronatet og Inspektionen ved Helligåndskirken, at navnene Store og Lille Helliggeiststræde, nu hvor kirkens navn var oversat til dansk, skulle udgå, og man foreslog dem benævnt Valkendorfsgade og Niels Hemmingsens Gade, hvilket blev vedtaget af kommunalbestyrelsen og fastholdt overfor protest fra beboerne, der ville be-

holde de gamle navne.

Også Marineministeriet rørte på sig, i 1893 forespurgte man, om magistraten havde noget imod, at Kamelgade indlemmedes i Gernersgade. Dette havde magistraten intet imod, og den medtog desuden Meriansgade i samme navn. -

I 1894 svingede Krack imidlertid tilbage til sit oprindelige synspunkt. Da der på denne tid fremkom et andragende fra nogle grundejere om at få Halmstræde, Nikolajgade og Svaldergade, der dannede en fortløbende gadestrækning mellem Østergade og Holmens Kanal, benævnt Nikolajgade, hvilket jo var i fuld overensstemmelse med det af Krack gennem ca. 25 år forfægtede standpunkt, udtalte denne imidlertid - i overensstemmelse med sit oprindelige synspunkt - at denne navneforandring næppe ville være i god overensstemmelse med det pågældende kvarters hele gammeldags karakter, hvortil netop hører mange gadenavne.

Gadenavneudvalget fandt det imidlertid ganske naturligt, at hele den omhandlede gadestrækning fik navnet Nikolajgade, hvilket eenstemmigt vedtoges af borgerrepræsentationen.

Det af Krack gennem de mange år hævdede synspunkt havde efterhånden fæstnet sig i en sådan grad, at han nu ikke formåede at få gadenavneudvalget og kommunalbestyrelsen til at følge sig i en ændring tilbage til det oprindelige standpunkt, hvorom man tidligere havde været enige.

I 1897 blev således også Bryggerlængen, Ulvegade og Balsamgade slået sammen til Olfert Fischers Gade, medens Leopardlængen, Elefantgade og Tulipangade blev til Suensonsgade. -

Selv om det må erkendes, at det ikke havde været lige værdifuldt at bevare alle de forsvundne navne, så er der sikkert mange, der vil finde, at det var synd, at kommunalbestyrelsen i de tider fandt det rimeligt at lade så mange forsvinde, som tilfældet er. -

Foranstående er væsentligst udpluk fra Villads Christensen: Forsvundne Gadenavne, i Hist. Medd. om Kbhvn. 1. række, bind III med støtte i B.R.'s forhdl.

---oOo---

Efter dette sidespring vender vi tilbage til 1858.

I et budgetforslag af 31. august 1858⁵⁶⁾ ansøgte Krack om en bevilling for året 1859 på 1500 Rdl. som første

del af en anslået sum på 5000 Rdl. til opmåling og kortlægning. Han oplyste, at der for den del af staden, der var beliggende indenfor voldene, ikke fandtes noget nøjagtigt kort i større målforhold. For de udenbys kvarterer havde man Schlegels kort fra 1819-27; men de var ikke holdt á jour med de mange forandringer, der senere var sket.

Krack ser her - ligesom tidligere Schlegel - helt bort fra Rawerts yderst detaillerede Brandkort fra århundredskiftet, der i målforhold lidt større end 1/500 dækker største delen af byen indenfor voldene.

Udover Schlegels ikke á jourførte kort havde stads-konduktørens kontor ikke andre opmålinger, end de som findes i målebrevene, anførte Krack.^{x)} Målebrevene havde imidlertid indtil for nylig kun angivet længderne af grundenes forskellige sider, men ingen konstruktionsmål, og i de ældre målebrev savnedes en figur.

At foretage en nøjagtig måling af de enkelte grunde ved tid og lejlighed mente Krack ville blive for vanskeligt, på grund af de hindringer bebyggelsen lagde i vejen. Han foreslog derfor, at man indskrænkede sig til så megen måling, at man kunne skaffe sig en nøjagtig tegning af enhver karrés omrids. Han siger herom "såfremt der faaes slige Tegninger, vil man ved deri at indtegne Grundene, saaledes som de er givne ved de nuværende maalebrev, allerede strax faa et langt rigtigere Billede af de forskjellige Grunde, end nu haves---- men den væsentligste Fordel er, at ved enhver ny Opmaalning erfares ikke allene Kundskab om Figuren af den ene Grund, hvorover Opmaalningen er foretagen, men derved er sædvanlig ogsaa flere nærliggende Grundes sande Figur givet."

Krack androg derfor om de nødvendige beløb til i løbet af nogle år på denne måde at danne grundlaget for tilvejebringelsen af rigtige målebrevsfigurer. Han anførte, at det var en selvfølge, at disse målinger ikke burde indskrænke sig til opmåling af hver enkelt karré; men at der burde tages tilstrækkelige mål til at forbinde dem til et samlet kort, hvorved man ville råde bod på et føleligt savn.

Et par måneder efter dette forslag - den 30. oktober

x) Muligvis har han og Schlegel aldrig set Brandkortene, som jo specielt var til brug for brandvæsenet.

1858 57) - gjorde Krack magistraten opmærksom på, at de ved Bygningsafgiftens indførelse udarbejdede protokoller over afgiftens beregning, på grund af de mange i tidens løb skete forandringer, nu var så uoverskuelige og utydelige, at "denne Uorden - efter nogle af Krack foretagne undersøgelser - har bevirket, at Afgifterne ere opkrævet urigtig, sædvanlig mindre end de egentlig bør være, men hyppig ogsaa for stor."

Krack indstillede derfor "paa det Indstændigste", at indenrigsministeriet^{x)} bevilgede ham midler til at foretage en nødvendig revision af hver enkelt bygnings afgiftspligtige areal. Han foreslog tillige, at man derefter indtegnede hver ejendoms bygninger på et særligt ark, hvorpå også de nye beregninger skulle indføres, således at enhver ejendom fik sin særlige "Skatteberegning".

Efter en række skriftlige forhandlinger blev resultatet af Kracks to indstillinger omsider bl.a., at han i henhold til indenrigsministeriets skrivelse af 2. april 1860, 58) i årene 1860-66 foretog en revision af opmålingerne af samtlige stadens skattepligtige bygninger på den måde, at han, som han havde foreslået, først opmålte og konstruerede det ydre omrids af hver karré og derefter indtegnede de enkelte ny-målte bygninger heri, og sluttelig udregnede det afgiftspligtige areal.^{xx)}

Disse opmålinger resulterede bl.a. i en stor samling planer i målforholdet 1/250 visende samtlige private bygninger på det pågældende tidspunkt. Planerne beror i stadskonduktørens direktorat.

En samlet plan fik Krack imidlertid ikke udfærdiget, og da det her i direktoratet mentes, at en sådan samlet plan visende den indre bys bebyggelse i 1860 ville have en vis historisk interesse, har man ladet de opmålte bygninger indlægge på et moderne kort, efter at man først har tilbageført de matrikulære forhold til pågældende tidspunkt. Dette kort blev fuldført og trykt i 1948 og kan købes i direktoratet. -

Københavns kommunale skatter blev ved lov af 19. fe-

x) selve Bygningsafgiften var jo en afgift til staten.

xx) Arbejdet, der kom til at koste 5510 Rdl., medførte en merindtægt til staten på 13.400 Rdl. årligt, så de penge var givet godt ud.

bruar 1861 ⁵⁹⁾ omordnet med virkning fra 1. januar 1862, idet man slog de forskellige tidligere skatter sammen til en Areal-skat og en Grundskat og samtidig indførte en Indkomstskat. Bro-lægningsskatten bibeholdt man, medens Næringskatten bortfaldt.

Arealskatten skulle udgøre $4\frac{1}{2}$ gange Bygningsafgiftens oprindelige beløb, medens Grundskatten lignedes på grundtaxten.

Efter indstilling fra magistraten vedtog borgerrepræsentationen herefter den 11. september 1861 ⁶⁰⁾, at der 1. januar 1862 skulle oprettes et særligt Skattekontor, hvorunder beregningen af alle skatter og kommunale afgifter og af opkrævningen af disse skulle samles under eet.

Hidtil havde stadsconductøren jo måttet foretage alle de specielle beregninger af kvartalsafgifterne for de skatter og afgifter, der pålignedes på grundlag af Bygningsafgiften og Grundtaxten. Dette blev han nu befriet for, men han skulle dog fortsat vedligeholde selve de to beskatningsgrundlag. Den af hans assistenter, der havde foretaget afgiftsberegningerne, blev samtidig overført til Skattekontoret som fuldmægtig.

I henhold til borgerrepræsentationens vedtagelse og magistratens indstilling til ministeriet skulle stadsconductøren have overtilsyn med Skattekontoret. I hvor høj grad dette overtilsyn blev praktiseret, står noget uklart. Således hedder det i en fællesudtalelse fra stadsingeniøren, skattedirektøren og stadsconductøren af 9. oktober 1900 ⁶¹⁾ i forbindelse med en omordning af stadsconductørembedet: "Dette Overtilsyn blev dog ikke effektivt, idet Kontorchefen for Skattekontoret kun kom under Overtilsyn af Borgmesteren for Magistratens 2. Afdeling", og senere i udtalelsen hedder det, at stadsconductørens overtilsyn kun var "rent formelt". Det bortfaldt ved oprettelsen af Skatteinspektoratet i 1888.

Det "rent formelle" respekteredes i alt fald i de første åringer på en sådan måde af borgmesteren, at han ikke udbad sig de nødvendige oplysninger til brug for de årlige budgetlægninger vedrørende Skattekontoret, fra dets kontorchef, men anmodede stadsconductøren om at foranledige, at Skattekontoret fremkom med disse, som så fremsendtes af stadsconductøren ⁶²⁾.

Det var også Krack, der i 1862 motiverede og indstillede, at Skattekontorets personale forøgedes med en fuldmægtig (han fik dog kun en assistent) ⁶³⁾.

Det var ligeledes stadsconductøren, der i 1863 fore-

slog, at der i Skattekontoret i forbindelse med Jordebogen oprettedes en "Reversprotokol" vedrørende stadens faste ejendomme, (64).

Det var stadig stadskonduktøren, der underskrev og fremsendte regnskabet over Bygningsafgiften til statens revision, uanset at regnskabet siden 1862 var blevet udfærdiget af Skattekontoret. Dette forhold fortsatte imidlertid også efter at Skatteinspektoratet og senere Skattedirektoratet var oprettet og vedvarede lige til Bygningsafgiften bortfaldt 1. juli 1904.

Indtil samme tidspunkt var det også stadskonduktøren, der udstedte de såkaldte Skatteattester for faste ejendomme, selv om de for en del udfærdigedes på grundlag af oplysninger fra skattekontoret resp. skattedirektoratet.

At alle klager over ejendomsskatter og andragender om fritagelser for disse for ledige lejligheder fortsat behandlede af stadskonduktøren anføres blot for en ordens skyld, idet dette var en naturlig følge af, at det var ham, der holdt beskatningsgrundlagene å jour. -

Da det i fornævnte skattelov af 19. februar 1861 var bestemt, at reglerne om beskatningen af fast ejendom skulle underkastes en revision inden udgangen af 1864, samt da der i en række år havde lydt klager fra grundejerne i de udenbys kvarterer over, at ejendomsskatterne, og specielt Bygningsafgiften og de skatter, der lignedes på dennes grundlag, ikke stod i det rette forhold til ejendommenes værdi, anmodede magistraten stadskonduktøren om at udtale sig om, hvorvidt der måtte være anledning til at foretage ændring i de fastsatte regler (65).

Krack tilrådede en gennemgribende omordning og foreslog, at der nedsattes en særlig kommission til undersøgelse af, hvorledes de bestående ejendomsskatter forholdt sig til ejendomsværdierne, og at den derefter eventuelt fremsatte forslag til en omordning af ejendomsskatterne, og der blev på forslag af Krack optaget et beløb på 200 Rdl. på budgettet for 1865 til hans fremskaffelse af det fornødne materiale til brug ved den foreslåede undersøgelse. (66)

Efter at Krack havde fremskaffet oplysning om enhver ejendoms samlede skattebeløb, skulle der så foretages en værdiansættelse, hvortil der af kommunalbestyrelsen nedsattes en særlig kommission blandt dennes medlemmer. (66)

Kracks materiale og kommissionens vurderinger - der fuldenndtes i slutningen af 1866 - blev derefter "bearbejdet under Stadskonduktørens Ledelse og Instruktion". ⁶⁷⁾

Der kom imidlertid ikke noget ud af det hele. Om dette og foranstående - herunder citatet - henvises til skattedirektør F. Molde: Københavns Skattevæsen 1862-1912 i Kbhvns. hist. Mødd. bind III side 375. -

Da det efterhånden havde vist sig nødvendigt at dele nogle af byens rodemesterdistrikter i to eller flere, og da stadskonduktør Krack forudså, at det inden længe ville blive nødvendigt at foretage adskillige yderligere delinger, foreslog han i 1871 magistraten at opdele byens forskellige kvarterer i 45 "Roder" og at give dem særskilte navne. ⁶⁸⁾

Benævnelsen Rode havde han hentet fra den tidligere kvarterbetegnelse "Rodemaal", hvorfra benævnelsen Rodemester utvivlsomt stammer.

Krack havde vist de foreslåede Roders begrænsning på et kort, og foreslået benævnelser, som de stadig kendte: Nicolai, Gammelholms, Blaagaards Rode o.s.v. Han mente i øvrigt, at rodebenævnelsen efterhånden ville medføre, at kvarterbetegnelsen ville falde bort, dette er dog ikke sket.

Den 27. januar 1872 ⁶⁹⁾ blev der stadfæstet en særlig hegnslov for København, og ifølge denne skulle der gælde særlig strenge regler med hensyn til hegnenes beskaffenhed indenfor voldene, samt udenfor disse i det omfang kommunalbestyrelsen måtte bestemme.

Magistraten anmodede herefter stadskonduktøren om at fremsætte forslag om udstrækningen af dette område, og denne angav da på et kort med en rød farve de grunde - og i visse tilfælde i hvilken dybde - der efter hans mening burde underkastes de strengere regler, og han bilagde tillige indstillingen en fortegnelse over de pågældende ejendomme.

Kracks forslag blev vedtaget af borgerrepræsentationen 11. marts 1872, ⁷⁰⁾ og det vedtoges tillige, at lade magistraten udstede rådstueplakat derom ⁷¹⁾, samt at lade autorisere et kort, der skulle ligge til eftersyn hos stadskonduktøren.

En revision af området skulle fremtidig foretages hvert år; men dette blev dog i 1887 efter indstilling af stadskonduktøren ændret til hvert femte år ⁷²⁾. Disse revisioner

foretog stadsconductøren til og med 1937. Fra 1940 findes hegnreglerne for København anført i den fra dette tidspunkt gældende byggelov, og de administreres af magistratens 4. afdeling.

I løbet af Kracks hidtidige embedstid havde byen gennemgået en rivende udvikling i bygningsmæssig henseende. Allerede kort forinden, da Demarkationslinien i 1852, som tidligere nævnt, blev flyttet ind til Sørerne, var man så småt begyndt udparcelleringen af Blaagaards og Solitudes jorder, hvortil derpå kom Store Ravnsborgs.

Omkring Kracks tiltrædelse var dette i fuld gang, og så begyndte man også udstykning af Vesterbroarealerne omkring Valdemarsgade, Dannebrogsgade, Oehlenschlægersgade m.fl., og i 1861 påbegyndtes Gammelholms udstykning.

Da derefter loven af 6. juni 1867⁷³⁾ om afløsning af Demarkationsservitutten havde frigivet arealerne mellem Sørerne og voldene til bebyggelse, medførte også dette betydelige opmålingsarbejder, hvorfor Krack i 1869 søgte magistraten om en ekstraordinær bevilling på 860 Rdl. til forøget assistance og måleredskaber⁷⁴⁾.

Da dernæst bebyggelsesplanen for det nedlagte fæstningsterrain blev stadfæstet den 25. september 1872⁷⁵⁾, kom der også hurtig gang i grundsalget her.

Det må sikkert ses på baggrund af de nævnte mange tidsslugende arbejder, og det i forhold hertil lille personale, der var til rådighed, at Krack i 1885⁷⁶⁾ gik stærkt ind for, at man burde imødekomme en ansøgning fra landinspektør Berggreen om en støtte på 3500 kr. til en opmåling og fremstilling, dels af et oversigtskort over den indre by, og dels af karréplaner i stort mål visende samtlige grunde og bygninger.

Det havde jo været nok så naturligt, om stadsconductøren havde fremstillet disse planer; men Krack udtalte imidlertid "det ligger i Sagens Natur, at det Opmaalingsarbejde, som foretages fra Stadsconductørens Kontor, maa være Detailmaaling, og om der ogsaa undtagelsesvis forefalder Opmaaling af større Arealer, kan der aldrig blive Tale om at finde Tid og Kræfter til de store Arbejder, som disse Detailliers Samling til en Plan fordrer".

Berggreen fik herefter en overenskomst istand med kommunen og fuldførte i 1888 sit meget bekendte og tidligere meget benyttede kortværk.

Da kommunen i 1893⁷⁷⁾ havde indgået en overenskomst med staten, hvorefter Blegdams-Nørre- og Østerfælled blev frigivet af militæret som øvelsesområde, og det i denne forbindelse fandtes nødvendigt at få fremstillet et kort over visse dele af byens jorder mellem Blegdamsvejen og byens nordgrænse, fandt magistraten det imidlertid rigtigst at lade stadskonduktøren udføre denne kortlægning; men da man var klar over, at det måtte medføre større udgifter for stadskonduktøren til medhjælp, end der var bevilget, søgte man i juni 1893 en ekstrabevilling, som foreløbigt skønnedes at burde være 3000 kr.⁷⁸⁾

I 1894 udvidedes opgaven til også at omfatte terrænet øst for Strandvejen, fra Svanemøllen til byens nordgrænse, og terrænet mellem Jagtvejen og Lersøen, samt Kløvermarksterrænet, hvorfor der yderligere bevilgedes 5000 kr.⁷⁹⁾. Kortene, der i direktoratet har været benævnt "Christensens kort" - efter den landinspektør, der udfærdigede dem - blev konstrueret i målforholdet 1:1000.

Trangen til kort forøgedes imidlertid stadig, og i maj 1897⁷⁹⁾ søgte magistraten derfor bevilling til yderligere kortlægning, idet man nu ønskede også at få udfærdiget kort over terrænet øst for Strandvejen, fra Svanemøllen mod syd til Øresundsgade (nu Vordingborggade), samt terrænet mellem Ladegårdsåen, Jagtvejen, Nørrebrogade og Griffenfeldtsgade. Man anslog, at der ville medgå 22000 kr. til de anførte arbejder, hvoraf det var tanken at benytte ca. 2700 kr.⁸⁰⁾ til anbringelse af et tilstrækkeligt antal faste mærker i polygonpunkter til brug ved senere suppleringsmålinger, således som stadskonduktør Rawert ca. 100 år tidligere var inde på. I 1899 forøgedes beløbet til denne afmærkning til ca. 12000 kr.⁸⁰⁾.

Det bestemtes, at stadskonduktøren årligt skulle revidere samtlige kort; "men da Arbejdskraften i dennes Kontor ikke er tilstrækkelig hertil, maa dette Arbejde udføres ekstraordinært, hvortil Stadskonduktøren antager, at der vil medgaa mindst 600 kr."⁷⁹⁾.

Man oplyste imidlertid samtidig, at der senere også kunne blive tale om at kortlægge de gamle dele af Vester-, Nørre- og Østerbro, samt Frihavnen og det tidligere fæstnings-

terræn, og derefter at foretage en omfangsmåling til sammenbinding af de forskellige kort.

På forslag af borgerrepræsentant (senere borgmester) Marstrand, der bl.a. gav udtryk for, at han havde indtryk af, at der ikke var lagt nogen plan for kortlægningen, blev sagen henvist til udvalgsbehandling ⁷⁹⁾.

Resultatet heraf blev, at udvalget foreslog borgerrepræsentationen at vedtage følgende beslutning:

"Borgerrepræsentationen opfordrer Magistraten til at underkaste Spørgsmaalet om Organisationen af Stadens Kortlægningsarbejder, og om deres Tilendebringelse indenfor en rimelig Tid, en alvorlig Overvejelse."

Denne opfordring vedtoges enstemmigt den 18. oktober 1897. - ⁸¹⁾

I juni 1898 søgte den nu 68-årige stadskonduktør Krack sin afsked med pension fra 1. august samme år "paa Grund af Alder og Svagelighed". Han døde dog først 6. november 1908.

Man bør næppe afslutte en omtale af Krack uden at nævne, at han i 1862 overtog udgivelsen af Københavns vejviser, samt at han 18. december 1900 antog navnet Krak. (uden c).

---o0o---

Efter Kracks afgang konstitueredes hans ældste fuldmægtig cand.polyt. N.A. Secher som stadskonduktør.

Når embedet i første omgang kun blev besat ved konstitution - selve udnævnelsen blev først kgl. stadfæstet 30. december 1901 ⁸²⁾ - skyldtes dette ifølge overpræsidentens motivering "at der fra forskellig Side var ytret Ønske om, at det maatte blive taget under Overvejelse, om der ikke maatte være Anledning til at søge udvirket nogle Forandringer i de for Stadskonduktørembedet nu gældende Bestemmelser." ⁸³⁾

I anledning af borgerrepræsentationens fornævnte opfordring af 18. oktober 1897 nedsatte magistraten en kommission bestående af skattedirektøren, stadsingeniøren og den konstituerede stadskonduktør ⁸⁴⁾, som skulle fremsætte forslag til:

- 1) Reguleringen af Grænserne mellem Skattedirektørens og Stadskonduktørens Embedsomraader,

- 2) en rationel Opmaaling og Kortlægning af Københavns Grund, samt
- 3) en ny Instrux for Stadskonduktøren.

Selv om de store indlemmelser af Brønshøj, Valby og Sundbyområderne, i henhold til indlemmelseslovene af 3. april 1900, rent tidsmæssigt burde behandles her, findes det dog mest hensigtsmæssigt først at færdiggøre spørgsmålet om embedets og kortlægningens organisation.

Den fornævnte kommission afgav den 9. oktober 1900 sin betænkning. Man gav heri først en historisk redegørelse for forholdet mellem skattedirektørens og stadskonduktørens embedsområder. Med hensyn til fremtiden var man enige om, at stadskonduktøren skulle tilvejebringe alle oplysninger, der beror på mål og vedrører assurancesummer, og som udkræves til skatternes beregning. Disse oplysninger skulle tilstilles skattedirektoratet, som derefter skulle foretage selve udregningen af skatterne og aflægge alle regnskaber over disse. Skattedirektoratet skulle også udstede Skatteattesterne.

Med hensyn til stadens opmåling og kortlægning, fandt man det mest hensigtsmæssigt, at al byens opmåling udførtes af stadskonduktøren. Man mente tillige, at der som grundlag for målingerne burde anbringes et system af faste solide mærker i terrænet, og at disse skulle tilknyttes de ved landstriangulationen bestemte punkter, som kirketårne, spir o.l., samt at alle kortlægningsmålinger skulle knyttes til det førstnævnte system af solide terrænmærker.

Kommissionen åntog, at kortlægningen måtte kunne tilendebringes i løbet af ca. 20 år for en årlig udgift af 30.-40.000 kr.; men man anførte, at disse tal "kunde dog ikke anses for at være synderlig paalidelige."^{x)}

Kommissionen mente endvidere, at der burde nyoprettes 2 embeder som "Opmaalingschef", det ene til nymålingerne, det andet til det hidtidige. Man fandt det i øvrigt ønskeligt, om

x) De ca. 20 år slog nogenlunde til, idet opmålingerne påbegyndtes i 1907, og kortværket var færdigt i 1929. Det var dog ikke holdt á jour og var derfor allerede forældet for store deles vedkommende.

der ad lovgivningens vej kunne skaffes stads-konduktørens personale uhindret adgang til alle såvel offentlige som private ejendomme.

Jævn-sides med kortlægningen mente man, at der burde udføres et nivellement støttet til faste punkter i et præcisions-nivellement. Et sådant system af faste nivellements-fikspunkter fandtes allerede for Københavns område inden de store indlemmelser. Det var fastlagt i årene 1887-1888 af landinspektør Povl Bentzon, delvis i forening med cand. polyt. (senere professor) A. Lütken, under ledelse af stadsingeniøren. Dette nivellement skulle således suppleres for de tilkommende områder, og dette udførtes i årene 1900-1901 af kaptajn - senere oberst - M.J. Sand.

Hvad den nye instruks angår, da havde kommissionen udarbejdet et udkast på grundlag af den gældende af 27. april 1856. Man havde tilpasset den nye efter de nugældende forhold og herunder optaget de foranstående forslag om forretningsgangen overfor skattevæsenet, samt om stadens opmåling, kortlægning og nivellement. Desuden var medtaget et reglement vedrørende gebyrerne for stads-konduktørens forskellige forretninger. Derimod indeholdt denne instruks ikke, som den tidligere, nogen bestemmelse om stads-konduktørens ekspeditionstid (de 3 og 8 dage).

Angående detaljer i betænkningen henvises i øvrigt til tillæget side 328-39 til borgerrepræsentationens forhandlinger i 1901-02.

I mødet den 18. november 1901 behandlede borgerrepræsentationen derefter kommissionsforslaget, der i princippet var tiltrådt af magistraten, og som borgmester Borup derfor anbefalede forsamlingen at vedtage.

Efter en længere diskussion (Borgerrep. forhdl. 1901-02 side 1217-1238) henvistes sagen til et udvalg på 5 medlemmer.

Forskellige omstændigheder - herunder bl.a. borgmesterskifte og udskiftning af 3 udvalgsmedlemmer - medførte, at udvalget først afgav sin betænkning 16. december 1905, hvorefter den kom til behandling i borgerrepræsentationen den 8. januar 1906⁸⁵).

Udvalget havde i princippet tiltrådt magistratens indstilling fra 1901, dog med visse tilføjelser.

Den foreslåede nyordning af forholdet mellem skatte-

direktørens og stadskonduktørens embeder, samt den ny instruks for stadskonduktøren kunne man ganske tilslutte sig, og med hensyn til de fastsatte gebyrer var man enig i, at princippet burde være, at de, der krævede stadskonduktørens assistance, måtte betale så meget, at kommunekassen ikke satte penge til.

Som en tilføjelse foreslog udvalget, at det pålagdes kommunens institutioner, når de havde brug for opmålinger, da at begære disse hos stadskonduktøren. Undtagelser skulle dog i særlige tilfælde kunne finde sted, når magistraten billigede det.

Ved forelæggelsen af betænkningen var udvalgets formand og ordfører - ingeniør Rump - bl.a. inde på stadskonduktørens beføjelser og anførte herom "Stadskonduktøren har i og for sig større Beføjelser end nogen anden Embedsmand, i visse Henseender kan han slet ikke siges at sortere under Magistraten, men handler fuldstændigt på eget Ansvar". Borgmester Jensen udtalte herom senere bl.a. "Der er, som fremhævet af Ordføreren, det ejendommelige ved Stadskonduktørembedet, at stadskonduktøren har en Beføjelse, som ikke ligger hos nogen anden kommunal Embedsmand og det var rigtigst at holde fast ved det."

Efter en ret kortvarig diskussion vedtoges det oprindelige magistratsforslag med de af udvalget foreslåede tilføjelser og småændringer.

Fra 1. april 1906 ⁸⁶⁾ oprettedes derefter 2 stillinger som afdelingskonduktører, ^{x)} den ene som leder af kortlægningen og nivellementet, den anden som leder af embedets hidtidige forretninger.

Stadskonduktøren gik derefter - ved afdelingskonduktør Boock - igang med tilrettelæggelsen af det store kortlægningsarbejde, der dog først i april 1907 kunne påbegyndes, idet der først fra dette tidspunkt blev bevilget de nødvendige pengemidler.

Hvorledes dette arbejde efterhånden udviklede sig, skal ikke nærmere omtales her. Det er en længere historie, som også i høj grad hører ind under den allernyeste tid, og derfor

x) Borgerrepr. foretrak denne benævnelse fremfor den af borgmester Jensen foreslåede: afdelingschef. Ved lønreformen af 1909 ændredes betegnelsen dog til afdelingschef.

hører hjemme i en eventuel senere fortsættelse af denne redegørelse. -

Det hovednivelement den nye afdeling skulle udføre, gik man også igang med i 1907 og fuldførte det i 1908. Det omfattede 671 nivellementsmerker og havde en samlet længde af 259 km.

Angående dette og såvel tidligere som senere nivellementer henvises til forordet til "Fortegnelse over beliggenheden og højden af faste nivellements punkter i København 1945", idet de københavnske nivellementer gennem tiderne heri er omtalt i store træk. -

Imidlertid var der jo, som foran berørt, indenfor det tidsrum, hvori stadskonduktørens forhold var til behandling, sket det for staden overordentlige betydningsfulde, at den ved indlemmelseslovene af 3. april 1900⁸⁷⁾ havde opnået en så stor udvidelse af sit areal, at det var blevet tredoblet, så det nu udgjorde ca. 12.700 td. land mod hidtil ca. 4300 td.

Dette havde selvsagt gjort det nødvendigt at få foretaget meget betydelige opmålingsarbejder, dels til brug ved beregningen af arealskatten, og dels til brug for de projekterende institutioner. Også selve administrationen skulle bruge kort, og først og fremmest over de tættest bebyggede dele af det store område.

Der bevilgedes da også allerede i maj 1900⁸⁸⁾ - efter indstilling af stadskonduktøren - 15000 kr. til brug ved beregning af arealskatten og efter indstilling af stadsingeniøren - 50.000 kr. til opmålings- og kortlægningsarbejder i Brønshøj - og Valbydistrikterne og i marts 1901⁸⁹⁾ yderligere 30.000 kr. I april s.å.⁹⁰⁾ bevilgedes tillige 17.000 kr. til beregning af arealskatten og 50.000 kr. til kortlægningsarbejder i Sundbyområdet.

Opmålingerne til brug ved ansættelsen af areal - og grundskatterne udførtes af stadskonduktøren, hvilket gav en meget betydelig arbejdsforøgelse. Udarbejdelsen af kortene, der dels fandt sted ved opmåling og dels ved benyttelse og samarbejdelse af eksisterende lokale kort, foretoges af stadsingeniøren i samarbejde med privat praktiserende landinspektører og med stadskonduktøren. Man må i denne forbindelse erindre sig, at vedtagelsen af at henlægge al kortlægning til stadskonduktøren først fandt sted i 1906. -

Selvom de praktiserende landinspektører bibeholdt deres praksisret i de indlemmede distrikter, ligesom landbrugsministeriets matrikelkontor fortsat var distrikternes matrikelmyndighed, så gav de matrikulære ændringer indenfor områderne dog stadskonduktøren en ikke helt ringe arbejdsforøgelse.

Fremsendelsen af udstykningssagerne til landbrugsministeriet skulle nemlig nu foregå gennem Københavns magistrat ⁹¹⁾, og dette praktiseredes på den måde, at sagerne af landinspektørerne tilsendtes stadskonduktøren. Denne foretog så en nærmere undersøgelse bl.a. med hensyn til nødvendig vejadgang, nødvendige vejudlæg og overensstemmelse med tidligere fastsatte mål, for såvel hovedejendommen, som tilgrænsende naboejendomme.

Det skulle tillige påses, at byggelovens bestemmelser var overholdt, og stadskonduktøren sendte derfor alle sager vedrørende bebyggede ejendomme til høring i bygningskommissionen og i visse tilfælde til høring i magistratens 4. afdeling.

Forsåvidt en sag gav anledning til indvendinger, søgtes eventuelle mangler bragt i orden eller sagen omarbejdet ved henvendelse til den pågældende landinspektør. Hvor dette rent undtagelsesvis ikke lykkedes, blev bemærkningerne til sagen påtegnet den følgeskrivelse, hvormed sagen fremsendtes til landbrugsministeriet. Skrivelsen blev underskrevet af borgmesteren ^{x)} og paraferet af den fuldmægtig hos stadskonduktøren, hvorunder disse sager sorterede.

Ministeriet fremsendte sine udstykningsapprobationer til magistraten, som så ved stadskonduktørens foranstaltning kommuniceredes den pågældende landinspektør, underskrevet og paraferet som ovenfor anført. På samme måde behandledes de yderst få nægtelser.

Ved udstykningssagerne skulle landinspektørerne, udover det normale parcelkort, vedlægge et særligt kort til stadskonduktøren forsynet med så mange mål, at parcellen kunne konstrueres af disse, ligesom arealet skulle være påført. Tillige skulle alle offentlige og private veje, der førte over eller til parcellen være indtegnet med angivelse af vejbredden. Ved bebyggede parceller, samt hvor et nyt skel var beliggende i nærheden af bygninger på hovedejendommen skulle alle - såvel færdige som påbegyndte - bygninger være angivet ved beliggenhed og længde - og breddemål. -

x) Indtil juni 1917 borgmesteren for 2. afdeling, derefter borgmesteren for 4. afdeling.

Også behandlingen af byggesager i det nye store område forøgede arbejdet betydeligt, og alle de tilkomne arbejder forøgedes stadig i takt med den stærke udvikling, der foregik i de indlemmede distrikter. I forbindelse med byggesagerne skal det nævnes, at afsætning af byggelinier og udfærdigelse af byggelinieattester udførtes såvel af stadskonduktøren som de praktiserende landinspektører, langt de fleste dog af de sidste. Bortset herfra udførte stadskonduktøren ingen arbejder i de indlemmede distrikter førend efter 1925.

I 1906⁹²⁾ indgik magistraten, i forståelse med indenrigsministeriet, på at pålægge de ved stadskonduktørembedet beskæftigede landinspektører ikke at udføre eller under nogensomhelst form at lade udføre landinspektørarbejder i de indlemmede distrikter i tiden fra 1. juli 1906 til 1. januar 1925. Samtidig blev det fastslået, at efter denne ordning bortfaldt enhver pligt for Københavns kommune til at yde erstatning til landinspektører, som inden 1. januar 1925 måtte praktisere i de indlemmede distrikter.

Til gengæld for at stadskonduktørens landinspektører ved denne ordning mistede deres hidtidige ret til at praktisere i de indlemmede distrikter, fik disse tildelt fra 3 til 8 års lønanciennitet fra 1. april 1906 at regne. -

Den godt hundredårige Bygningsafgift afløstes pr. 1. juli 1905⁹³⁾ til dels gradvis - af den samlede ejendoms-skyld til staten og kommunen, jfr. lov af 15. maj 1903, og derved bortfaldt stadskonduktørembedets tilknytning til staten og dennes lille løntilskud til embedet.

Stadskonduktøren var dog fortsat nødt til at å jour holde Bygningsafgiftsberegningerne, så længe arealskatten bestod, idet denne jo var sat i relation til Bygningsafgiften.

I denne forbindelse skal lige nævnes, at da arealskat, grundskat og brolægningskat ved lov af 31. marts 1926⁹⁴⁾ bortfaldt og indgik i kommunal grundskyld, da bortfaldt samtidig stadskonduktørembedets sidste tilknytning til selve beskatningsarbejdet, det arbejde, der tidligere i en meget lang årrække havde været embedets væsentligste opgave.

At stadskonduktøren herefter, og indtil vandafgiftens beløb fra 1. april 1956 blev fikseret, skulle udregne dennes størrelse efter bygningsafgiftens regler som 3/10 af

den bortfaldne arealskat, kan - da vandafgiften ikke er en skat - ikke betegnes som beskatningsarbejde, og det kan fordelingen ved udstykninger af halvårlige tiendeydelser i henhold til lov af 15. maj 1903 heller ikke. -

Ved udgangen af september 1916 afgik stadsinspektør Secher, i en alder af knap 71 år, med pension. Han døde 3. januar 1926.

Efter Sechers afgang blev afdelingschef, landinspektør C. Meldal konstitueret som stadsinspektør "indtil videre", og den 30. december s.å. blev valget af ham stadfæstet af Kongen ⁹⁵⁾. Meldal var den første stadsinspektør, der var landinspektør og den sidste, hvis valg fik kongelig stadfæstelse.

Samtidig med Sechers afgang blev undertegnede antaget som løst ansat landinspektør i den matrikulære afdeling, der dengang betegnedes som afdeling A, medens kortlægningsafdelingen benævntes afdeling B.

Ove Kjeldsen

Henvisninger.

Forkortelser.

- Diplm. - Københavns Diplomatarium (bl.a. i stadsarkivet).
S.F. - Schous kgl. Forordninger og åbne Breve (bl.a. her i dir.).
K.K.B. - Bestemmelser vedr. Københavns Kommune (- do -).
B.F. - Københavns Borgerrepræsentanternes Forhandlinger (- do -).
Stads A. - Københavns Stadsarkiv.
Stkd. A. - Stadskonduktørens arkiv beroende i direktoratet.
Stkd. i Stads. A. - do - - do - i stadsarkivet.

---o0o---

- 1) K.K.B. 1607-1839. side 49.
- 2) Stads. A. Indkvarteringskommissionens sager og regnskaber 1741-1812.
- 3) Dipl. bind VII side 668.
- 4) - do - " 675.
- 5) - do - VIII " 701.
- 7) K.K.B. 1607-1839 side 107.
- 8) Tidsskrift f. opmålings- og matrikelvæsen. Bind X side 400.
- 9) Sjællandske åbne breve 1765 nr. 525 i Rigsarkivet.
- 10) Stkd. i Stads. A. Korrespondance 1765-1803.
- 11) Stkd. i Stads. A. - do -
- 12) Magistratens kopibog 1769 A-74 nr. 151.
- 13) Stkd. i Stads. A. Korrespondance 1765-1803.
- 14) Stkd. i Stads. A. Korrespond. 1765-1803.
- 15) K.K.B. 1607-1839 side 169.
- 16) jfr. Kæmmerens brevsamling i Stads. A.
- 17) udgået.
- 18) "Københavns Brandforsikring 1731-1911" side 218.
- 19) - do - " 273.
- 20) jfr. Erstatningskommissionens Deliberationsprotokol A. nr. 133, 151 og 152.
- 21) K.K.B. 1607-1839 side 282.
- 22) - do - " 293.
- 23) - do - " 326.
- 24) S.F. 1807 side 397.
- 25) angående dette og nærmest efterfølgende se Villads Christensen: København under belejringen 1807 i Københavns historiske meddelelser bind I side 100.

- 26) Collegialtidende 1807, side 586.
- 27) S.F. 1807, side 441.
- 28) - do - " 445.
- 29) -" - 1808 " 2.
- 30) K.K.B. 1607-1809 side 287.
- 31) - do - " 346.
- 32) - do - " 353.
- 33) - do - " 555.
- 34) S.F. 1812 side 41.
- 35) F. Molde: Københavns skattevæsen 1862-1912 i Københavns historiske meddelelser, bind III side 314.
- 36) K.K.B. 1607-1839 side 413.
- 37) Korrespondencen herom findes i Stkd. i Stads A.
- 38) angående det følgende henvises til Mag.2.sekr. 807/1821.
- 39) Algreen-Ussing: Kgl. Rescripter og Resolutioner 1826 side 52
- 40) K.K.B. 1607-1839 side 520.
- 41) Vandvæsenets j.nr. 3023/1844 i Stads A.
- 42) jfr. Mag.2.sekr. 2673/1856, hvoraf alt efterfølgende om instrukser og besættelsen fremgår.
- 43) jfr. B.F. 1855 side 35 og 1856 side 276.
- 44) - do -1856 " 385.
- 45) stadig Mag.2.sekr. 2673/1856.
- 46) K.K.B. 1840-1863 side 393.
- 47) - " - 1864-1874 " 89.
- 48) - " - - " - " 674.
- 49) - " - 1888-1896 " 423.
- 50) - " - 1840-1863 " 414.
- 51) B.F. 1858 side 9 og 26, samt Mag.2.afd.1067 og 1068/1858.
- 52) Mag.2.afd. 1641/1858 og Stkd. j.nr. 224/1858.
- 53) jfr. B.F. 1859 side 165.
- 54) K.K.B. 1840-1863 side 543.
- 55) efterfølgende er væsentligst udpluk af Villads Christensen. "Forsvundne gadenavne" i Københavns historiske meddelelser, bind III side 1.
- 56) Stkd. 267/1958. Kopibog 1858 side 79-86 i Stads. A.
- 57) - " - Kopibog 1858 side 118-122 - do - .
- 58) - " - - " - 1867 " 68-73 - do - .
- 59) K.K.B. 1840-1863 side 589.
- 60) B.F. 1861 side 108.
- 61) - " -1901-02 tillæggets side 329.
- 62) Stkd. kopibog nr. 90/1863 og j.nr. 81/1864. i Stads. A.
- 63) - " - j.nr. 676/1862 - do - .
- 64) - " - - " - 37/1863 - do - .

- 65) F. Molde: Københavns skattevæsen 1862-1912 i Københavns historiske meddelelser. bind III side 375.
- 66) B.F. 1864 side 196.
- 67) F. Molde side 376.
- 68) B.F. 1871 side 61.
- 69) K.K.B. 1864-1874 side 558.
- 70) B.F. 1871 side 374.
- 71) K.K.B. 1864-74 side 597.
- 72) B.F. 1889 side 539.
- 73) K.K.B. 1864-74 side 147.
- 74) B.F. 1869 side 8.
- 75) K.K.B. 1864-74 side 650.
- 76) B.F. 1885 side 369 og 428, samt 1886 side 760 og 1887 side 957.
- 77) B.F. 1893 side 10 og 209.
- 78) B.F. 1893 side 347.
- 79) B.F. 1897 side 286 og 752.
- 80) jfr. B.F. 1899 side 138.
- 81) B.F. 1897 side 752.
- 82) B.F. 1901 side 1420 og 1902 side 1764.
- 83) B.F. 1898 side 778.
- 84) B.F. 1901 side 1217 og tillæget side 328.
- 85) B.F. 1906 side 1758.
- 86) K.K.B. 1905-07 side 256.
- 87) K.K.B. 1897-1900 side 498 samt 515 og 531.
- 88) B.F. 1900 side 237.
- 89) B.F. 1901 side 2071.
- 90) B.F. 1901 side 66.
- 91) jfr. K.K.B. 1897-1900 side 643.
- 92) B.F. 1906- side 515.
- 93) K.K.B. 1901-04 side 342.
- 94) K.K.B. 1926 side 163.
- 95) K.K.B. 1916-17 side 2481.